

Дмитро Пузіков

**ПРОЄКТУВАННЯ
ВАРІАТИВНОГО СКЛАДНИКА
ЗМІСТУ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА**

практичний посібник

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

Пузіков Д.О.

**Проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої
освіти в умовах цифровізації суспільства**

практичний посібник

Електронне видання

Київ
Педагогічна думка
2025

*Схвалено і рекомендовано до друку
Вчено радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 16 від 26 грудня 2024 р.)*

Експерт:

Головко Микола Васильович, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України

Рецензенти:

Пушкарьова Тамара Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, начальник відділу проєктної діяльності Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

Рабінович Юхим Михайлович, заслужений вчитель України, вчитель-методист, учитель математики вищої кваліфікаційної категорії гімназії № 178 міста Києва

Трубачев Сергій Іванович, кандидат технічних наук, доцент, доцент Навчально-наукового механіко-машинобудівного інституту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського

Пузіков Д. Проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства : практичний посібник [Електронне видання] / Дмитро Пузіков. Київ: Педагогічна думка, 2025.

У практичному посібнику розкрито та обґрунтовано теоретико-методичні засади, систему і методику проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства й освіти. Визначене поняття і описаний компонентний склад підготовленості (довготривалої готовності) педагогічних працівників до вказаної проєктної діяльності. Охарактеризовані й обґрунтовані модель і методика підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

Практичний посібник створений для педагогічних працівників закладів системи загальної середньої освіти, наукових і науково-педагогічних працівників, які причетні до творення змісту повної загальної середньої освіти, проєктування його варіативного складника, розроблення освітніх програм шкіл.

У процесі виготовлення обкладинки використано малюнок, створений за допомогою штучного інтелекту Google Gemini.

ISBN 978-966-644-776-3 © Інститут педагогіки НАПН України, 2025

© Д.О. Пузіков, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. Теоретичні засади проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства.....	8
1.1. Термінологічний каркас проблеми проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.....	8
1.2. Поняття, рівнева структура та принципи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.....	12
1.3. Цифровізація освіти як сутнісна умова проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти на сучасному етапі...	20
<i>Висновки до першого розділу.....</i>	<i>24</i>
Розділ 2. Система проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.....	25
2.1. Компонентний склад системи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.....	25
2.2. Методика проєктування варіативного складника змісту загальної середньої освіти в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.....	34
2.3. Функціональне призначення системи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.....	37
<i>Висновки до другого розділу.....</i>	<i>39</i>
Розділ 3. Підготовка педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.....	40
3.1. Специфіка проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.....	40
3.2. Поняття підготовки, поняття і компонентний склад підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.....	44

3.3. Модель і методика підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.....	51
3.4. Критерії, показники й рівні, інструментарій перевірки стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.....	61
<i>Висновки до третього розділу.....</i>	<i>76</i>
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	78
ДОДАТОК.....	82

Вступ

Якщо цивілізаційний поступ усього людства нерозривно пов'язаний (зумовлює й зумовлюється) із розвитком освіти, то розвиток самої освітньої сфери поєднаний насамперед із постійною модернізацією її змісту (в якому відображається дидактично опрацьований досвід людства), пошуком шляхів якнайповнішого врахування в ньому освітніх потреб особистості й запитів суспільства. І дійсно, навіть якщо розглядати лише рівень шкільної освіти, то від часів українських братських шкіл і масового впровадження класно-урочної системи навчання Яна-Амоса Коменського, що заклала освітньо-інформаційні основи промислової революції, відбувався складний процес диференціації та індивідуалізації змісту освіти, удосконалення засобів та організаційних форм навчання, зростання суб'єктності учасників освітнього процесу. Не останню роль у процесі диференціації і модернізації змісту повної загальної середньої освіти зіграла інформатизація людського суспільства, про яку згадуватимемо нижче.

Проблема змісту освіти стає особливо значущою на сучасному етапі розвитку системи загальної середньої освіти. Адже без якісного і ґрунтовного змісту освіти, що відповідає потребам особистості, запитам суспільства й викликам майбутнього, найгуманістичніші та найоптимальніші освітні цілі залишаються декларативними, а форми, методи й засоби навчання – декоративними, спорожнілими. Можна стверджувати, що завданням розвитку системи загальної середньої освіти на сучасному етапі стає формування (проектування, конструювання) змісту цієї освіти, який би гармонійно поєднував дидактично опрацьований загальнолюдський досвід минулого і випереджальне відображення викликів майбутнього, державні освітні вимоги й освітні інтереси окремого громадянина/людини, освітні запити суспільства/громади й особистісні освітні потреби здобувача, системне і фундаментальне знання з практичними вміннями й навичками його успішного застосування задля вирішення різноманітних завдань у буденних життєвих ситуаціях... На жаль, універсального «рецепту» формування оптимального змісту повної загальної середньої освіти для всіх і кожного не існує. Однак це не повинно зупиняти вчених і освітян-практиків у їхніх пошуках найоптимальнішого й найякіснішого змісту повної загальної середньої освіти для всього сучасного покоління учнівства, врахування в ньому запитів великої або малої групи здобувачів освіти, освітніх потреб та інтересів окремої учениці/учня. Варто уточнити, що, на думку автора, найоптимальнішим є зміст освіти, який поєднує освітні відповіді на запити майбутнього (випереджально відображує цивілізаційні виклики), освітні потреби суспільства й особистості. А найякіснішим стане такий зміст освіти, що якнайповніше відповідатиме як державним освітнім стандартам, так і запитам здобувачів освіти, їхнім здібностям і потребам.

Важливими організаційно-педагогічними умовами, що суттєво сприяють модернізації змісту повної загальної середньої освіти на сучасному етапі є закріплення в директивних документах розширення його варіативного складника, забезпечення автономії школи та академічної свободи вчителя.

Реалізація цих умов у процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи створює можливість для проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, який якнайповніше відповідатиме освітнім запитам здобувачів освіти, територіальній громади, українського суспільства в цілому. Запроєктований варіативний складник відображатиметься в освітній програмі школи і втілюватиметься в освітньому процесі, ставатиме освітніми і життєвими результатами, здобутими учнівством України.

Метою написання цього практичного посібника є створення теоретико-методичних умов для підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, надання їм методичних інструментів, необхідних для результативного виконання такої проєктної діяльності.

Ефективність проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти залежить від системності й тяглості цього процесу. Системність цього проєктування передбачає, що цей процес координуватиметься з іншими важливими цілями й напрямками діяльності сучасного українського закладу загальної середньої освіти, життям школи, освітніми запитами і потребами учасників освітнього процесу, їхньої територіальної громади, буттям українського суспільства. Тяглість такого проєктування передбачає врахування й творче переосмислення освітнього досвіду школи, реалізованих у минулі роки в її освітньому процесі варіативних компонентів навчальних і робочих навчальних планів, освітніх програм, загалом найкращого вітчизняного, європейського й світового досвіду проєктування і реалізації варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Таким чином, оптимальним шкільним середовищем, що забезпечуватиме ефективність проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, його системність і тяглість, має стати система внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

Важливим питанням проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти було і залишається підготовка педагогічних працівників до здійснення цієї діяльності. Тому цілий розділ практичного посібника присвячено підготовці педагогічних працівників до здійснення названої вище проєктної діяльності.

Розвиток сучасного українського суспільства значною мірою визначається процесом його цифровізації. Закономірно, що цей процес впливає і на вітчизняну сферу освіти загалом, систему загальної середньої освіти України зокрема. Важко уявити освітній процес у сучасній українській школі, що здійснюється без застосування цифрових технологій, і зовсім неможливо уявити без них дистанційну та змішану форми навчання, актуальність яких зумовили пандемія COVID-19 і російсько-українська війна, спричинена повномасштабною російською агресією проти України. Цифровізація вітчизняної системи закладів загальної середньої освіти також охопила процеси управління ними й внутрішньошкільну науково-методичну роботу. Тому цифровізація проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти виглядає логічним продовженням

поширення означених вище інформаційних процесів. На сторінках цього практичного посібника розглядатиметься вплив цифровізації і на компоненти системи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, використання цифрових технологій (цифрової техніки й програмного забезпечення) для послідовних етапів такої проєктної діяльності, а також підготовки педагогічних працівників до її здійснення.

Автор докладав зусиль, щоб цей практичний посібник був корисним науковцям, які досліджують проблему проєктування змісту повної загальної середньої освіти на дидактичному й методичному рівнях, адміністрації та вчителю закладів загальної середньої освіти, науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти й післядипломної освіти педагогічних працівників, майбутнім учителям, аспірантам і докторантам, представникам громадських організацій, які пов'язані зі сферою освіти.

Автор висловлює велику вдячність вельмишановним рецензентам за приділену ними увагу рукопису практичного посібника, їхні справедливі зауваження і корисні рекомендації.

З великим сумом і повагою, автор присвячує цей практичний посібник своєму екзаменаторові кандидатського іспиту з іноземної мови, колезі-наставнику й критику (який усіляко стимулював і скеровував молодшого вченого на дослідження змісту повної загальної середньої освіти), сусіду, доктору педагогічних наук, доценту, багаторічному завідувачу відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України,

незабутньому

Валерію Григоровичу Редьку.

Розділ 1. Теоретичні засади проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства

1.1. Термінологічний каркас проблеми проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти

Актуальність дослідження процесу проєктування варіативного складника змісту загальної середньої освіти не викликає сумніву, і вона зростатиме у процесі впровадження і реалізації в освітньому процесі вітчизняних закладів загальної середньої освіти змісту циклу базового предметного навчання базової середньої освіти, профілів навчання, зумовлених ними профільних навчальних предметів/курсів, передбачених новим державним стандартом профільної середньої освіти.

Важливою проблемою, з якою вже зараз стикається вітчизняна система загальної середньої освіти, стає суперечність між зростанням автономії закладів загальної середньої освіти (котра, наприклад, проявляється в збільшенні можливостей вибору закладом змісту повної загальної середньої освіти на всіх її рівнях, впливу на формування власної освітньої програми), академічної свободи вчительства (наприклад, збільшення можливостей для вибору ним оптимального змісту навчального матеріалу, організаційних форм, методів і засобів навчання) і браком надійного методичного інструментарію, який має застосовуватися педагогічними колективами для здійснення цього вибору, недостатнім рівнем підготовленості педагогічних працівників до його здійснення.

Таким чином, постає проблема теоретико-методичного забезпечення проєктування варіативного складника змісту загальної середньої освіти, вирішення якої, на думку автора, передбачатиме розроблення та обґрунтування системи проєктування вказаного вище об'єкта.

З одного боку, вирішення цієї проблеми пов'язано з виконанням низки важливих наукових завдань, а саме: розвитком теорії змісту повної загальної середньої освіти, а також теорії освітнього (педагогічного) проєктування і прогнозування, подальшим доповненням наукової концепції цифровізації системи загальної середньої освіти, зокрема освітньо-розвивального середовища школи. З іншого боку, ця проблема тісно пов'язана з кількома складними практичними завданнями розвитку вітчизняної системи загальної середньої освіти, як-от: реалізацією автономії закладу загальної середньої освіти та академічної свободи вчительства, забезпеченням якості повної загальної середньої освіти, урахування в змісті повної загальної середньої освіти індивідуальних освітніх потреб учнівства, освітніх запитів територіальної громади регіону, роботодавців до змісту й освітніх результатів випускників шкіл

Для того, щоб чітко поставити й результативно виконати завдання дослідження, досліднику необхідно оперувати диференційованим матеріалом. Тому насамперед виділимо найважливіші поняття цього дослідження, що

складають термінологічний каркас його проблеми (рис. 1.1), а саме: «освіта», «повна загальна середня освіта», «зміст освіти», «зміст повної загальної середньої освіти», «варіативність», «варіативність освіти», «варіативність повної загальної середньої освіти», «варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти», «проектування», «проектування в освіті», «проектування змісту освіти», «проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти». Оскільки подані вище поняття є основаними для цього дослідження, варто навести визначення основних із них, а також побудувати дефініцію поняття «проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти».

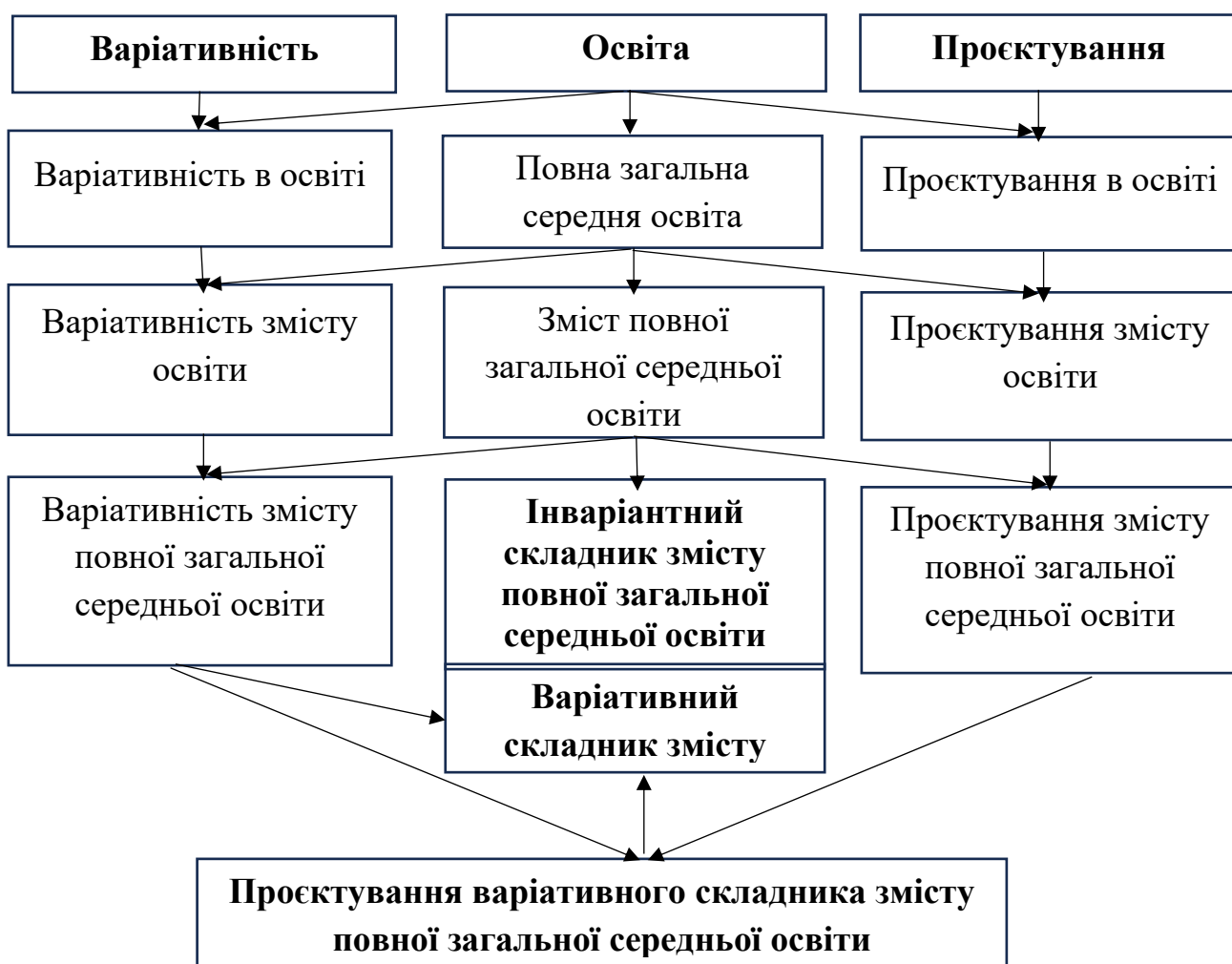

Рис. 1.1. Термінологічний каркас проблеми проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти

Варіативність – це «наявність варіацій, можливості варіювання; варіантність» [4, с. 112].

Варіативність освіти – це освітнє явище, зумовлене наявністю різних варіантів змісту і засобів (у широкому розумінні – організаційних форм, методів, власне засобів) навчання і виховання, що створює можливість свідомого і цілеспрямованого вибору здобувачем освіти найоптимальніших із них [15, с. 63], таких, які якнайповніше відповідатимуть як його

обдарованості, освітнім потребам та інтересам, так і запитам суспільства, можливості подальшого розвитку і самореалізації особистості в ньому, досягнення нею соціального й життєвого успіху. Варіативність сучасної освіти зумовлена низкою чинників, а саме: науково-технічним прогресом, що зумовлює розвиток культури людства, у т. ч. економічної та освітньої сфер його життя, спричиняє до виникнення нових компетентностей людини, професій, спеціальностей і спеціалізацій працівника; індивідуально-психологічними відмінностями людей, неоднорідністю їхньої обдарованості, здібностей, духовних (соціальних) потреб та інтересів, спрямованості; розвитком освітньої сфери, яка, задовольняючи вимоги суспільного прогресу, створює все ширші можливості освітнього вибору, необхідного для якнайповнішого розкриття, розвитку та реалізації в освітньому процесі людської індивідуальності, здібностей.

Варіативність змісту освіти є необхідною умовою варіативності повної загальної середньої освіти. Зміст повної загальної середньої освіти – це, як зазначала О.Я. Савченко, «відображення всіх елементів соціального досвіду людства», а саме: «системи знань про природу, суспільство, техніку і т. п.; системи загальних інтелектуальних і практичних умінь і навичок; досвіду творчої діяльності; досвіду емоційно-ціннісного ставлення людини до навколишньої дійсності, дотримання системи цінностей суспільства» [11, с. 368–369]. Таким чином, варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти можна тлумачити як підсистему цього змісту, що забезпечує його варіантність (наявність варіантів і можливість вибору здобувачем освіти між ними) завдяки поглибленню і розширенню (кількісному і якісному посиленню) одних його компонентів/елементів (освітніх галузей, навчальних предметів) за рахунок звуження інших у межах, передбачених державними стандартами цього рівня освіти.

Проектування – це «конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв’язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту», тобто «спосіб людської практики, зв’язаної з передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою реалізації задумів» [10, с. 717].

Проектування в освіті (освітнє проектування) – це, за Т.О. Пушкарровою, «цілеспрямована інноваційна діяльність, яка характеризується чіткою визначеністю необхідних педагогічних перетворень, націлена на пошук конкретних способів розв’язання завдань розвитку освіти, побудову інноваційних моделей освітнього процесу з метою його перетворення та вдосконалення» [32, с. 49]; важливий напрям проектної діяльності людства, спрямований на розроблення і впровадження освітніх проєктів, в яких відображено бачення майбутнього оптимізованого/модернізованого стану освітньої системи/процесу, їхньої підсистеми/компонента/елемента, або ж принципово новий, інноваційний освітній об’єкт (наприклад, інноваційну освітню технологію, цифровий засіб навчання тощо).

Проектування змісту освіти – це процес передбачення, конструювання і впровадження в освітній процес дидактично опрацьованої системи «знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [13], досвіду діяльності, що є «відображенням всіх елементів соціального досвіду людства», «враховує актуальні й перспективні потреби суспільства, а також освітні запити окремих особистостей» [10, с. 322]. Зазначимо, що забезпечення доцільної варіативності змісту освіти, обґрунтованої освітніми потребами людини і суспільства, є одним із найважливіших завдань проектування змісту сучасної освіти. Можна стверджувати, що визначення кількісних і якісних характеристик варіативного складника стає закономірним наслідком проектування цілісного змісту сучасної освіти.

Таким чином, проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти – це процес, що передбачає визначення та узгодження запитів особистості, громади і суспільства, які можуть реалізовуватися в цьому змісті, обґрунтування та конструювання його кількісного та якісного наповнення відповідно до рамок, заданих директивними документами (тобто визначення та узгодження конкретного варіанту варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти), координування його з її інваріантним складником, затвердження освітньої програми закладу освіти та її впровадження в освітньому процесі школи.

Зауважимо, що *проект варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти – це науково-педагогічна характеристика результату процесу проектування відповідного об'єкта, а проект варіативного складника освітньої програми школи (закладу загальної середньої освіти) – це форма подання цих результатів для їхнього затвердження і подальшої реалізації в умовах освітнього процесу в окремому закладі освіти. Реалізація освітньої програми (отже, її варіативного складника) в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти зумовлюватиме закономірні відмінності в змісті повної загальної середньої освіти, здобутому її випускниками, що її засвоїли, від випускників інших шкіл (які, відповідно, мали засвоїти інший варіант варіативного складника змісту цієї освіти). Таким чином, у результатах повної загальної середньої освіти, здобутої випускниками різних шкіл, спостерігатимуться відмінності, які проявлятимуться в переліку й рівні сформованості їх предметних, міжпредметних і міжгалузевих компетентностей, наявність яких відповідатиме державним вимогам до цього рівня їхньої освіти.*

Результати побудови і вивчення термінологічного каркасу проблеми дослідження дають змогу перейти до розроблення й обґрунтування системи проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.

1.2. Поняття, рівнева структура та принципи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти

Варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти – це всі якісні та кількісні характеристики цього змісту, які можуть обиратися учасниками освітнього процесу (насамперед здобувачами освіти, учнівством), закріплюватися в документах, які відображують зміст цього рівня освіти та реалізовуватися в освітньому процесі закладу освіти, а саме: профіль навчання, «галузеві інтегровані курси, кількість годин на вивчення предметів та галузевих інтегрованих курсів на тиждень, а також додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять та їхнє змістове наповнення» [30, с. 53].

Насамперед зауважимо, що діяльність із проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти завжди здійснюється на певному організаційному рівні системи освіти. Можна виділити щонайменше п'ять таких рівнів, на яких можуть ухвалюватися директивні документи різної юридичної сили, що визначатимуть зміст повної загальної середньої освіти загалом, варіативний складник цього змісту зокрема, а саме: рівень структурного підрозділу закладу загальної середньої освіти (початкової школи, гімназії, ліцею), рівень закладу загальної середньої освіти (якщо такий поєднує щонайменше два структурні підрозділи, наприклад, гімназію і ліцей), місцевий (районний, районний у місті, міський), регіональний, державний рівні. Варто зазначити, що конститутивними щодо проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти є два рівні: державний і рівень закладу загальної середньої освіти. На державному рівні визначаються загальні вимоги до змісту повної загальної середньої освіти, якісні (освітні галузі, профілі, перелік інтегрованих курсів) та кількісні (години на тиждень) межі його варіативного складника, права й обов'язки закладів загальної середньої освіти, органів управління освітою місцевого й регіонального рівнів щодо його формування і фінансування. На рівні закладу загальної середньої освіти узгоджуються запити учасників освітнього процесу щодо якісного й кількісного наповнення варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, визначаються реальні можливості їх реалізації, здійснюється проєктування й інтеграція цього складника до освітньої програми школи. Результати проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти за трьома іншими рівнями матимуть дорадчо-рекомендаційний (рівень структурного підрозділу) або контрольно-регулятивний характер (місцевий і регіональний рівні).

Таблиця 1.1. Основні характеристики рівнів проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти

Рівень	Суб'єкти проектування	Об'єкт/об'єкти проектування	Результати
Державний	Фахівці Міністерства освіти і науки України, залучені представники Національної академії педагогічних наук України, закладів вищої освіти, закладів післядипломної педагогічної освіти, закладів загальної середньої освіти, громадськості та ін.	Зміст повної загальної середньої освіти, кількісні та якісні межі його варіативного складника	Державні стандарти повної загальної середньої освіти, типові освітні програми (визначають кількісні межі (у годинах на тиждень) поглибленого вивчення навчальних предметів/курсів зокрема, освітніх галузей загалом, містять перелік інтегрованих курсів для вибору), модельні навчальні/навчальні програми предметів/курсів, освітні і соціальні результати їхньої реалізації в освітньому процесі
Регіональний	Представники регіональних органів управління освітою, закладів вищої освіти, закладів післядипломної педагогічної освіти, закладів освіти (учасники освітнього процесу), роботодавців, громадськості,	Варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти, що враховує завдання освітніх проєктів (експериментів) регіонального рівня, завдання соціально-економічного розвитку регіону, вивчення	Рекомендації до освітніх програм шкіл, за наявності – проєкти модельних навчальних або навчальних програм предметів/курсів (у т. ч. для допрофільної і профільної освіти), програм курсів за вибором (затверджуються в передбаченому

	фахівці-краєзнавці та ін.	краєзнавчих курсів	законом порядку), освітні і соціальні результати їхньої реалізації в освітньому процесі
Місцевий	Представники місцевих органів управління освітою, закладів загальної середньої освіти (учасники освітнього процесу), роботодавців і громадськості, залучені наукові й науково-педагогічні працівники та ін.	Варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти, що враховує завдання освітніх проєктів (експериментів) місцевого рівня, завдання соціально-економічного розвитку місцевої (територіальної) громади, вивчення краєзнавчих курсів	Рекомендації до освітніх програм шкіл, проєкти модельних навчальних або навчальних програм предметів/курсів (у т. ч. для допрофільного і профільного навчання), програм курсів за вибором (затверджуються в передбаченому законом порядку), освітні і соціальні результати їхньої реалізації в освітньому процесі
Закладу загальної середньої освіти (шкільний)	Представники адміністрації і педагогічного колективу школи, інших учасників освітнього процесу, громадськості, роботодавців, залучені наукові/науково-педагогічні працівники та ін.	Варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти, здобуття якої забезпечується в освітньому процесі окремої школи, характеристики якого (профілі навчання, поглиблене вивчення навчальних предметів/курсів, вибір інтегрованих курсів, передбачених	Варіативний складник (фіксує розподіл годин навчання на тиждень за освітніми галузями, навчальними предметами, курсами, вибір профілів навчання, інтегрованих курсів, курсів за вибором учнівства), інтегрований до цілісної наскрізної освітньої програми школи або її освітньої програми за певним рівнем загальної середньої

		типовою освітньою програмою, курси за вибором учнівства, експериментальні навчальні предмети/курси, програми яких затверджені відповідно до чинного законодавства) координуються з інваріантним складником цього змісту, інтегруються в освітню програму школи	освіти, за наявності – проекти модельних навчальних або навчальних програм предметів/курсів (насамперед для забезпечення допрофільної і профільної освіти), програм курсів за вибором (затверджуються в передбаченому законом порядку), освітні і соціальні результати їхньої реалізації в освітньому процесі
Структурного підрозділу закладу загальної середньої освіти (початкової школи, гімназії, ліцею)	Учасники освітнього процесу (у структурному підрозділі), представники адміністрації закладу загальної середньої освіти, громадськості, залучені наукові/науково-педагогічні працівники та ін.	Варіативний складник освітньої програми структурного підрозділу чи наскрізної освітньої програми закладу загальної середньої освіти (за відповідними роками навчання, а саме: 1-4, 5-9, 10-11(12), його кількісні та якісні характеристики	Рекомендації до кількісних (розподіл годин навчання на тиждень за освітніми галузями, навчальними предметами, курсами) та якісних (вибір інтегрованих курсів, курсів за вибором учнівства) характеристик варіативного складника освітньої програми структурного підрозділу або наскрізної освітньої програми школи, освітні і соціальні результати їхньої реалізації в освітньому процесі

Тепер можна перейти до виокремлення складників (рівнів) ієрархічної структури варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Варто зауважити, що ця структура відображатиме структуру змісту повної загальної середньої освіти, а саме:

рівень варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в цілому;

рівень варіативного складника змісту початкової/базової/профільної середньої освіти;

рівень варіативного складника певної освітньої галузі;

«рівень навчального предмета за вибором, який вивчається кілька (два і більше) років, складається, як правило, із кількох навчальних курсів (поглиблене вивчення цього навчального предмета, в процесі допрофільної підготовки та/або профільного навчання);

рівень варіативного (за вибором) навчального курсу/інтегрованого курсу;

рівень розділу навчального предмета/курсу/інтегрованого курсу (йдеться про запроєктовану можливість вибору між певними розділами/темами навчального предмета/курсу, збільшення навчального матеріалу розділу/теми за рахунок збільшення годин на вивчення навчального предмета/курсу);

рівень змісту навчального матеріалу заняття (наприклад, вибір теми (отже, змісту навчального матеріалу) практичного заняття з кількох наданих варіантів)» [31, с. 148].

Варто зазначити, що як зміст сучасної освіти загалом, так і *зміст повної загальної середньої освіти зокрема є діалектичною єдністю інваріантного і варіативного*. Наприклад, поглиблене вивчення української мови (отже, вибір відповідного варіанта змісту освіти) складатиметься як із вивчення інваріантного змісту цього предмета, визначеного Державним стандартом базової середньої освіти (і для якого типовою освітньою програмою для 5-9 класів відведено мінімальну кількість годин на тиждень), так і власне варіативного складника змісту цього навчального предмета (для поглибленого вивчення якого додається додаткові навчальні години на тиждень). І якщо варіативне кількісне збільшення навчального навантаження (додавання навчальних годин) можна легко з'ясувати й відстежити, то визначити якісні зміни у змісті навчального предмета буде складніше, адже вчитель може зосередитися не на розширенні й поглибленні теоретичної підготовки учнівства (тобто повідомленні додаткових знань), а на практичній, тобто формуванні в учнівства вмінь і навичок (наприклад, завдяки збільшенню годин, відведених на практичні заняття), набуття ним досвіду діяльності (зокрема творчої (есе, твори) і проєктної). Крім того, зауважимо, що засвоєння варіативного складника відбувається за допомогою (або навіть через) оволодіння інваріантним складником змісту повної загальної середньої освіти, неможливе без нього.

Аналіз наукової літератури дає змогу виокремити й обґрунтувати основні принципи, на які доцільно спиратися в процесі конструювання

варіативного складника освітньої програми школи, а саме: «дитиноцентризму, законності, науковості, прогностичності, системності, тяглості (наступності й послідовності), зв'язку зі змістом допрофільної/профільної освіти, українознавчої спрямованості, громадянської спрямованості, компетентнісної спрямованості, діяльнісної спрямованості, зв'язку з життям (відповідності цивілізаційним викликам, освітнім запитам особистості, громади і суспільства), природовідповідності, інституційності, організаційнометодичної забезпеченості, ресурсної забезпеченості.

Стисло обґрунтуємо необхідність застосування і значення цих принципів (більшість з яких є досить добре відомі в дидактиці й теорії змісту освіти) для оптимального конструювання варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

Принцип дитиноцентризму передбачає, що в центрі освітнього процесу закладу загальної середньої освіти перебуває учениця/учень, розвиток її/його особистості завдяки розкриттю, розвитку й реалізації освітніх запитів і потреб, схильностей та обдарованості учнівства, формуванню ключових і предметних компетентностей, створенню умов для досягнення ним життєвих і соціальних результатів. Таким чином, конструювання варіативного складника освітньої програми школи має здійснюватися заради створення педагогічних і методичних умов для якнайповнішого розкриття, розвитку й реалізації особистісного потенціалу учнівства в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

Принцип законності полягає в неухильному дотриманні в процесі, змісті й результатах конструювання варіативного складника освітньої програми школи відповідних вимог чинного законодавства, директивних документів у сфері повної загальної середньої освіти (насамперед Державних стандартів загальної середньої освіти).

Принцип науковості скеровує учасників конструювання варіативного складника освітньої програми школи до дотримання вимог до науковості й наукової обґрунтованості варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, наукової обґрунтованості та відповідності навчального матеріалу результатам наукового пізнання дійсності, зокрема – найновітнішим науковим досягненням, а також прикладним розробкам, створеним на їх основі.

Принцип прогностичності пов'язаний з принципом науковості, полягає у необхідності спрямування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти на випереджальне відображення цивілізаційних викликів (наприклад, проблем цифровізації та роботизації суспільних процесів, екологізації суспільного життя тощо) і освітніх запитів суспільства та особистості.

Принцип системності полягає у дотриманні цілісного, взаємоузгодженого характеру як компонентів варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, якій відображатиметься в освітній програмі

закладу, так і системних зв'язках між інваріантним і варіативним складниками вказаного змісту.

Принцип тяглості (наступності й послідовності) витікає з попереднього принципу, передбачає, що варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти (навчальні предмети, курси/інтегровані курси, розділи, теми) мають бути пов'язані зі змістом попередніх рівнів повної загальної середньої освіти (початковою освітою, базовою середньою освітою), раніше вивченими навчальними предметами/курсами, ґрунтуватися на них.

Принцип зв'язку зі змістом допрофільної/профільної освіти вказує, що запорукою конструювання результативного й ефективного варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти є його спрямованість на втілення запитів учнівства на здійснення допрофільної підготовки і здобуття профільної середньої освіти. Таким чином, варіативний складник має втілювати (доповнювати) обраний представниками учнівства профіль допрофільної/профільної освіти.

Принцип українознавчої спрямованості визначає, що варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти (отже, кожен елемент варіативного складника освітньої програми закладу) повинен сприяти вихованню національно свідомих громадян України, освоєнню учнівством української історії і культури, містити відповідну навчальну інформацію про події і діячів української історії, розвиток, цінності та традиції української культури.

Принцип громадянської спрямованості визначає, що варіативний компонент змісту повної загальної середньої освіти повинен сприяти вихованню в учнівства громадянськості, громадянських якостей, прищеплювати цінності та ідеї демократії, прав людини, справедливості й рівності тощо.

Принцип компетентнісної спрямованості передбачає, що конструювання варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти має здійснюватися педагогічними працівниками на основі чіткого бачення того, які компетентності учнівства поглиблено розвиватимуться за його допомогою (або ж формування якої додаткової компетентності/ей (наприклад, у процесі освітнього експерименту) він зумовлюватиме).

Принцип діяльнісної спрямованості наголошує на необхідності надання варіативному складнику освітньої програми школи діяльнісного характеру шляхом включення навчального матеріалу, що сприятиме самоосвітній діяльності, застосуванню здобутих знань на практиці, забезпеченню оптимального вибору учнівством напряму допрофільної підготовки/профілю освіти, здійсненню профорієнтації, посильній участі учнівства у вирішенні соціальних проблем тощо.

Принцип зв'язку з життям передбачає визначення і врахування в процесі конструювання освітньої програми школи освітніх запитів учнівства, батьків учнів, громади і суспільства, найважливіших актуальних завдань, що стоять перед українським суспільством (відсіч агресору, перемога у війні, повоєнна відбудова України).

Принцип природовідповідності вказує на необхідність врахування в процесі конструювання варіативного складника освітньої програми школи узагальнених фізичних, психічних, психологічних і соціальних особливостей учнівства відповідного віку.

Принцип інституційності полягає у відповідності сконструйованого варіативного складника освітньої програми школи її профілю, традиціям, іміджу. Зрозуміло, що заклад загальної середньої освіти має змінюватися, постійно розвиватися, а конструювання і впровадження варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти є потужним чинником таких змін. Однак варто враховувати вплив інституційних, тобто системних чинників розвитку школи, свавільне нехтування якими може призвести до отримання освітніх результатів, протилежних тим, що очікувалися.

Принцип організаційно-методичної забезпеченості конструювання варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти полягає у врахуванні тієї важливої обставини, що реалізація сконструйованого змісту освіти передбачає використання певних форм організації, методів і засобів навчання. Закономірно, що інноваційний зміст освіти зумовлюватиме необхідність застосування інноваційного організаційно-методичного забезпечення, у т. ч. його конструювання та апробацію. Крім того, може постати проблема підготовки педагогічних працівників до застосування новітніх методів і засобів навчання.

Принцип ресурсної забезпеченості передбачає необхідність урахування і дотримання відповідності сконструйованого варіативного складника освітньої програми ресурсним можливостям закладу освіти (можна врахувати як наявні кадрові, методичні, фінансові, матеріально-технічні ресурси школи, так і реальні можливості її ресурсного розвитку, наприклад, за допомогою фандрайзингу).

Зауважимо, що автор не наполягає на абсолютній повноті переліку обґрунтованих вище принципів конструювання варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, однак наголошує на необхідності ретельного врахування цих принципів задля оптимального здійснення цього процесу.» [29, с.186–191]

1.3. Цифровізація освіти як сутнісна умова проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти на сучасному етапі

Одним із найважливіших чинників розвитку системи освіти України загалом, вітчизняної системи загальної середньої освіти зокрема на сучасному етапі є цифровізація українського суспільства. Чутливість освітньої і наукової сфери до впливу цього чинника, його вагомі результати, здобуті впродовж відносно невеликого проміжку часу, дають підстави стверджувати, що відбувається цифровізація освітньо-наукового простору України, суголосна відповідному глобальному, загальнолюдському процесу [21], цифрова трансформація освіти [7]. Значущість цифровізації освіти в глобальному і національному вимірах, її здобутки, переконливо продемонстровані в ході організації освітнього процесу в Україні в умовах пандемії COVID-19 і повномасштабної російсько-української війни, розв'язаної проти нашої держави російськими агресорами. Можна стверджувати, що організація і здійснення освітнього процесу без використання цифрових технологій в цих умовах або суттєво ускладнилися б, або стали б неможливими.

Цифровізація освіти, за визначенням О. Спіріна, це «сучасний етап її інформатизації, що передбачає насичення інформаційно-освітнього середовища електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний освітній простір [11, с. 1099]. Оскільки проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти спрямовано на одну із найважливіших підсистем освітнього процесу (змістову), стосується всіх його учасників, така діяльність не може відбуватися поза процесом цифровізації освіти, не зазнавати впливу умов, що ним породжені.

О. Спіріним виокремлені основні напрямки цифровізації освіти, а саме: «підвищення рівня цифрових компетентностей та цифрової грамотності суб'єктів освітнього процесу»; «доступ до цифрових технологій»; «створення електронних освітніх ресурсів та цифрових платформ з підтримкою інтерактивного й мультимедійного контенту для загального доступу закладів освіти та здобувачів освіти»; «розроблення та впровадження інноваційних комп'ютерних, мультимедійних та комп'ютерно орієнтованих засобів навчання і обладнання»; «організація широкосмугового доступу до Інтернету» тощо [11, с. 1099]. Указані вище напрями можна і доцільно розглянути задля визначення впливу умов цифровізації освіти на проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.

По-перше, можна стверджувати, що учасники проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (працівники органів управління освітою, наукові, науково-педагогічні й педагогічні працівники, учнівство та батьки учнів, представники громадських організацій і роботодавців та ін.) досить добре обізнані з сучасними цифровими технологіями. Можна стверджувати, що абсолютна більшість із них активно використовує в повсякденному житті сучасні інформаційно-комунікаційні

технології, котрі включають як апаратні засоби (мобільний телефон/смартфон, цифрову камеру смартфона, персональний комп'ютер (зокрема ноутбук), сканер, принтер, модем, маршрутизатор та Wi-Fi роутер тощо), так і різноманітне програмне забезпечення (операційні системи, застосунки тощо) для роботи із цифровими чи оцифрованими даними. Можна передбачити, що участь у проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти поставить перед деякими з них нові завдання щодо застосування сучасних цифрових технологій, наприклад, збору даних за допомогою опитування в Google Forms, створення і редагування спільних електронних документів у застосунках Google Docs Editors, загалом збереження і застосування документів за допомогою хмарного офісу тощо. Тому постає необхідність підготовки учасників проєктної діяльності до застосування цих цифрових технологій. З одного боку, таке підготування потрібне для ефективної участі суб'єктів у проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, з іншого боку, стане чинником підвищення рівня сформованості їхніх цифрових компетентностей, грамотності.

Зауважимо, що оптимістичний погляд автора посібника на перспективи проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (наприклад, на рівні школи) значною мірою ґрунтується на достатньому рівні володіння більшістю педагогічних працівників цифровими технологіями, наявності в них (і в закладах загальної середньої освіти) потрібної цифрової техніки, доступності необхідних цифрових застосунків (наприклад, пакетів програмного забезпечення Microsoft Office і Google Docs Editors, електронної пошти, месенджерів WhatsApp і Viber, сервісів відеотелефонного зв'язку Google Meet і Skype, а також соціальних мереж Facebook та Instagram тощо). Персональні смартфони педагогічних працівників дають їм змогу отримати доступ до інтернет-трафіку від операторів мереж мобільного зв'язку, підключатися до шкільної мережі Wi-Fi. Отже, можна стверджувати, що педагогічні працівники та інші учасники освітнього процесу, які беруть участь у проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, як правило, матимуть доступ до цифрових технологій і до мережі Інтернету.

Двома перспективними завданнями цифровізації процесу проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти може стати, по-перше, розроблення спеціального цифрового застосунку для здійснення цієї проєктної діяльності та, по-друге, створення цифрової платформи для учасників проектування. Зауважимо, що ефективне виконання цих завдань, за якого виділені ресурси й створені продукти відповідатимуть потребам усієї вітчизняної системи закладів загальної середньої освіти, можливе лише на державному рівні, під керівництвом Міністерства освіти і науки України, за участі фахівців Міністерства цифрової трансформації України, а також наукових працівників Національної академії педагогічних наук, науково-педагогічних працівників системи вищої освіти (наприклад, із Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» імені

Ігоря Сікорського), системи післядипломної освіти педагогічних працівників. Щодо першого завдання, то найефективнішим результатом його виконання стане застосунок «Освітня програма/навчальний план школи», який забезпечуватиме автоматизацію розроблення цього документа (навчальний план є складником освітньої програми). У застосунку можна передбачити можливість проведення опитувань учасників освітнього процесу (функції, інтегровані, наприклад, із Google Forms), здійснювати обговорення (форум) пропозицій щодо вибору поглибленого вивчення навчальних предметів/курсів, профілів навчання, інтегрованих курсів, курсів за вибором учнівства, проводити рейтингові голосування цих пропозицій. Крім того, можна встановити мінімальні значення годин на тиждень для предметів/курсів інваріантного складника змісту повної загальної середньої освіти, здійснювати автоматичну перевірку необхідної матеріально-технічної бази тощо. У цьому застосунку доцільно передбачити функцію створення розкладу занять. Щодо другого завдання, то цифрова платформа «Проект освітньої програми» може створюватися як засіб комунікації між групами проєктувальників, між проєктувальниками і представниками органів управління освітою, громадськістю, роботодавцями. За локалізацією в цифровому середовищі, це може бути як окрема вузькоспеціалізована освітня цифрова платформа, так і сторінка іншої цифрової платформи ширшої освітньої проблематики, наприклад, присвяченої системі навчального та навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Лише, зауважимо, розміщення таких цифрових платформ доцільно здійснювати на захищеному сервері (хостингу), у форматі окремого вебсайту. До змістового наповнення такої сторінки/платформи доцільно віднести електронну бібліотеку наукових і методичних джерел із проблеми проєктування змісту повної загальної середньої освіти загалом, її варіативного складника зокрема, посилання на найважливіші директивні документи в сфері освіти, стрічку новин і подій, форум для обговорення, репозитарій розроблених проєктів освітніх програм (із запроєктованим варіативним складником), посилання на сервіси/цифрові застосунки, які допомагатимуть проєктувальникам тощо.

Цифрові технології застосовуються на кожному етапі проєктування варіативного складника змісту загальної середньої освіти, для реалізації кожної функції системи цієї проєктної діяльності. Так, для запрошення майбутніх учасників проєктної діяльності (педагогічних працівників школи, батьків учнів, представників громадських організацій і роботодавців) можуть застосовуватися оголошення в соціальних мережах (наприклад, на сторінці закладу освіти в мережі Facebook), групах педагогічних працівників і батьківських комітетів у месенджерах. Навчання команди проєкту (насамперед педагогічних працівників) може відбуватися дистанційно, за допомогою мультимедійних технологій та сервісів відеотелефонного зв'язку Google Meet і Skype, тестового опитування на основі Google Forms (засобами якого можна визначити стан підготовленості учасників до та після здійснення процесу їхньої підготовки). Опитувальники для учасників освітнього процесу, представників громадськості і роботодавців, створені також за допомогою

Google Forms можуть застосовуватися в ході визначення їхнього ставлення до актуального змісту освіти, освітніх потреб і запитів до варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Оброблення результатів опитування може здійснюватися як засобами спеціального програмного забезпечення для статистичного аналізу даних (наприклад, SPSS), так і за допомогою табличних редакторів пакетів Microsoft Office або Google Docs Editors. Інформування учасників освітнього процесу й отримання зворотного зв'язку від них, організація проєктної діяльності та мотивування команди проєкту, контроль за ходом та результатами його розроблення, – усі ці процеси здійснюються в сучасній школі з використанням цифрових технологій та пристроїв. Усі проміжні й підсумкові результати вказаного проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти також можуть оприлюднюватися і поширюватися в цифровому форматі.

Висновки до першого розділу

Проектування варіативного складника змісту повної середньої освіти – це процес вибору і конструювання (формування) оптимального варіанту/варіантів інваріантного компоненту змісту повної загальної середньої освіти, що забезпечує реалізацію раціональних освітніх потреб учнівства, а також освітніх запитів територіальної громади й регіону, суб'єктів економічної діяльності (роботодавців), його координацію з інваріантним компонентом, зумовленим державними вимогами до змісту цього рівня освіти.

Діяльність щодо проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти може здійснюватися на п'яти рівнях управління системою освіти, а саме: державному, регіональному, місцевому, рівні закладу загальної середньої освіти, рівні структурного підрозділу такого закладу. Найзначущими для розроблення та реалізації в освітньому процесі варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти є державний рівень (результатом проектування стає створення державних стандартів за рівнями повної загальної середньої освіти, відповідних типових освітніх програм, визначення загального переліку профілів навчання, модельних навчальних програм предметів/інтегрованих курсів, програм курсів за вибором) і рівень закладу загальної середньої освіти (затвердження освітньої програми школи, в якій варіативний складник набуває конкретного наповнення (вибір профілів навчання, поглибленого вивчення предметів/курсів, інтегрованих курсів і курсів за вибором).

Варто виокремити основні принципи, на які доцільно спиратися в процесі конструювання варіативного складника освітньої програми школи, а саме: дитиноцентризму, законності, науковості, прогностичності, системності, тяглості (наступності й послідовності), зв'язку зі змістом допрофільної/профільної освіти, українознавчої спрямованості, громадянської спрямованості, компетентнісної спрямованості, діяльнісної спрямованості, зв'язку з життям (відповідності цивілізаційним викликам, освітнім запитам особистості, громади і суспільства), природовідповідності, інституційності, організаційнометодичної забезпеченості, ресурсної забезпеченості.

Важливу роль у впровадженні і функціонуванні системи проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти відіграють сучасні цифрові технології. Можна стверджувати, що реалізація всіх етапів проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти більшою або меншою мірою залежить від застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Розділ 2. Система проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти

2.1. Компонентний склад системи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти

Система проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти охоплює сім компонентів, а саме: суб'єктний, об'єктний, організаційно-управлінський, методичний, ресурсний, операційно-діяльнісний і результативний. Графічне зображення моделі цієї системи, розробленої автором, можна побачити на рис. 2.1. Розглянемо кожен із них детальніше.

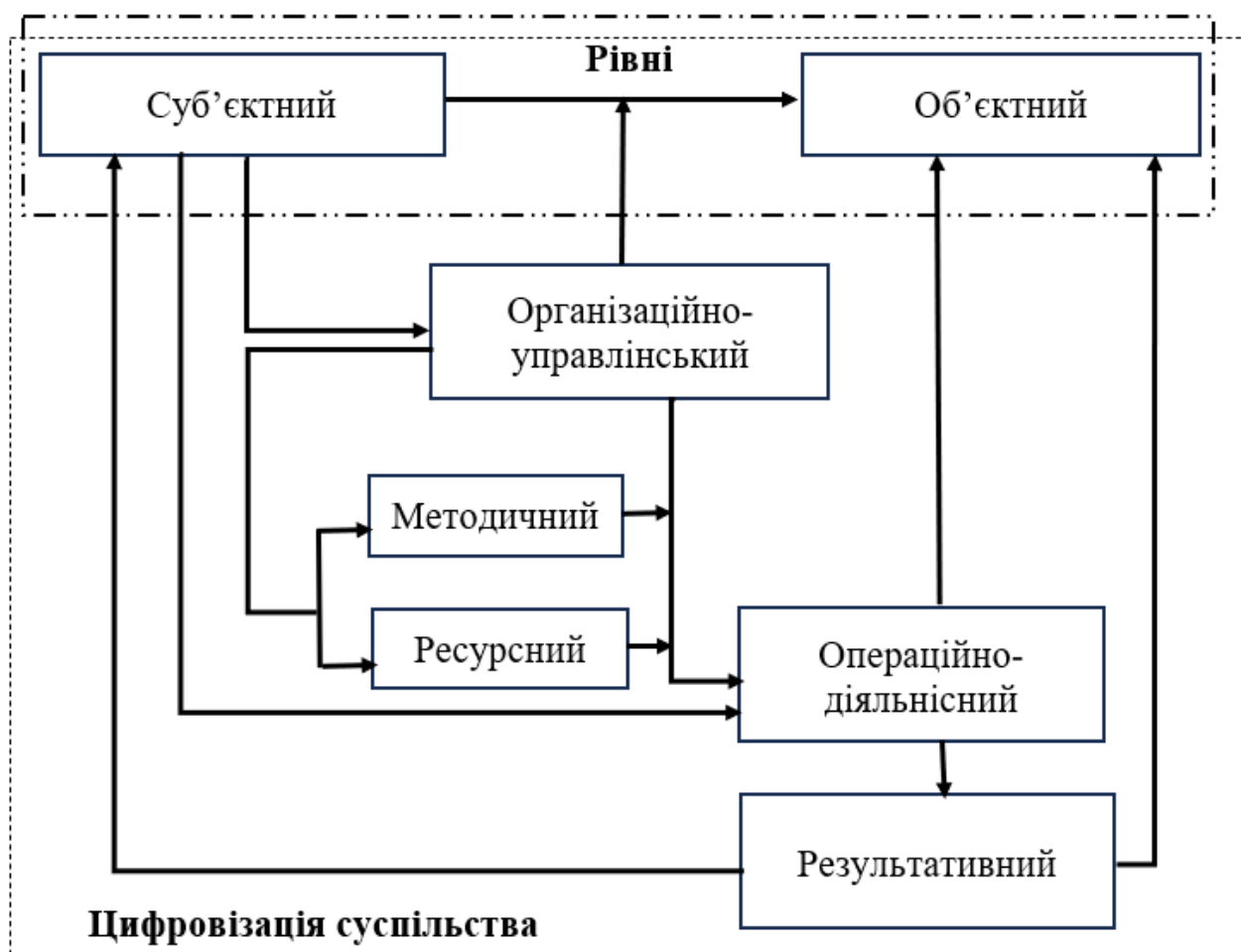

Рис. 2.1. Модель системи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства

Суб'єктний компонент поєднує сукупність фізичних та юридичних осіб, які беруть участь у проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Найважливішою характеристикою цих суб'єктів є їхня компетентність, яку доцільно тлумачити у двох взаємопов'язаних розуміннях цього терміну: культурно-освітньому (наявність відповідної підготовки, ціннісних ставлень, знань, умінь, навичок і досвіду) і юридичному

(наявність відповідних прав і обов'язків, здатність нести відповідальність). Варто зауважити, що конкретний перелік суб'єктів проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти визначатиметься рівнем управління у сфері освіти, на якому воно здійснюватиметься (наприклад, рівень закладу загальної середньої освіти або загальнодержавний рівень). Так, на рівні закладу загальної середньої освіти основними суб'єктами проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти є учасники освітнього процесу, до яких належать педагогічні працівники, учні та батьки учнів [13]. До участі в проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти на цьому рівні можуть також залучатися (за їх згодою) представники місцевих і регіональних органів управління освітою, наукових установ, закладів вищої освіти і післядипломної освіти педагогічних працівників, освітні громадські організації, роботодавці.

Безумовно, що у створенні й реалізації проєкту варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти якнайвідповідальніша роль належить адміністрації і педагогічним працівникам школи. Означені суб'єкти відіграють саме таку роль із низки причин. Насамперед із тієї, що саме вони, як члени педагогічної ради закладу загальної середньої освіти, «схвалюють освітню (освітні) програму (програми), зміни до неї (них) та оцінює результати її (їх) виконання» [14]. Оскільки проєкт варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, що розробляється на рівні школи, втілюється в її освітній програмі (програмах), стає її невід'ємною часткою, то саме на педагогічних працівниках лежить відповідальність за остаточне рішення про його кількісні та якісні характеристики. По-друге, педагогічні працівники стають відповідальними не лише за схвалення, але й за реалізацію освітньої програми школи в освітньому процесі, що здійснюється в ній. Таким чином, за термінологією проєктного менеджменту, вони є не лише найактивнішою частиною «команди проєктувальників», але й «команди реалізації проєкту», несуть відповідальність за результати втілення схваленої освітньої програми школи загалом, а також втіленого в ній варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти зокрема. По-третє, представники адміністрації школи і її вчителі, які, як правило, працюють у певному закладі освіти тривалий час (більшість – десятки років), стають носіями й охоронцями традицій формування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти на рівні школи, гарантують тяглість і неперервність цього процесу.

Об'єктний компонент – це сукупність взаємопов'язаних освітніх об'єктів, на які, безпосередньо або опосередковано, спрямовується проєктна діяльність суб'єктів.

Основним об'єктом проєктної діяльності є варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти, що складається як із трьох взаємопов'язаних похідних об'єктів проектування, які виділятимуться за рівнями цієї освіти, а саме: варіативного складника змісту початкової освіти, базової середньої освіти, профільної середньої освіти. Варто зауважити, що на рівні конкретного закладу загальної середньої освіти, який може поєднувати як усі три

структурні підрозділи (початкова школа-гімназія-ліцей), так і складатися з двох із них (початкова школа-гімназія, гімназія-ліцей), у процесі проєктування обов'язково поставатиме необхідність координації та інтеграції цих похідних об'єктів, тобто варіативних складників змісту за тими рівнями повної загальної середньої освіти, здобуття яких забезпечуватиметься цими підрозділами школи. Ця необхідність стає директивною вимогою, якщо заклад загальної середньої освіти розробляє наскрізну освітню програму [14].

Варто також означити ще кілька освітніх об'єктів, на яких безумовно позначатимуться результати проєктування та реалізації проєкту варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Насамперед, це зміст повної загальної середньої освіти (оскільки визначаючи частину, ми впливаємо на саме ціле). Опосередкованими об'єктами проєктування (що необхідно враховувати його суб'єктам) стають також освітній процес і освітнє середовище закладу загальної середньої освіти, процес внутрішньошкільної науково-методичної роботи, освітні технології (отже, організаційно-методичне і матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу), модель випускника школи, її імідж/«бренд»/репутація.

Організаційно-управлінський компонент охоплює управлінську й організаційну структури проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, сукупність цілей і завдань, що необхідно реалізувати в цьому процесі.

Структура управління проєктуванням варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти визначається його ієрархічними рівнями. На державному рівні головну роль в управлінні цим процесом цьому відіграє Міністерство освіти і науки України, яке є «головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки», «забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти» [25]. На регіональному і місцевому рівнях – місцеві органи виконавчої влади (виконавчі органи рад), управління і відділи освіти. *На рівні закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу) – адміністрація і педагогічна рада школи (керівництво структурного підрозділу).* Означена структура забезпечує прямий і зворотний зв'язки між учасниками процесу проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти за відповідними ієрархічними рівнями. Директивні документи, ухвалені на вищих рівнях управління, визначають можливості проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти на нижчих рівнях, права й обов'язки суб'єктів процесу проєктування. З іншого боку, представники нижчих рівнів управління можуть або скористатися наданими їм можливостями, або ж ініціювати розроблення та затвердження свого варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (або його елементів) у порядку, встановленому Законом України «Про повну загальну середню освіту» [14]. Цей нормативно-правовий акт надає їм право створити альтернативну/авторську освітню програму (розроблену не на основі типової), подати її на «затвердження центрального

органу виконавчої влади із забезпечення якості освіти у вставленому ним порядку» [14]. Зауважимо, однак, що така програма повинна «передбачати досягнення учнями результатів навчання, визначених державними стандартами», інакше вона «не може бути затверджена та використовуватися» [14]. Крім того, відповідно до Положення про інноваційну освітню діяльність у сфері освіти, така діяльність у межах «експерименту/проекту на базі експериментальних закладів на всеукраїнському або регіональному рівнях» <...> «передбачає розроблення та використання» <...> «інваріантної та варіативної складової змісту повної загальної середньої освіти» [22]. Таким чином, заклад загальної середньої освіти, на базі якого здійснюється експеримент/інноваційний освітній проєкт всеукраїнського або регіонального рівня відповідно до цілей і завдань своєї інноваційної діяльності одержує право розробити та ініціювати затвердження у встановленому законом порядку експериментальних навчальних предметів, курсів/інтегрованих курсів, профілів навчання, експериментальних (авторських) освітніх програм.

Необхідним результатом управління проєктуванням варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти стають відповідні управлінські рішення та директивні документи, якими вони оформлюються. Наприклад, на рівні закладу загальної середньої освіти, це рішення його педагогічної ради, що оформлюються/втілюються наказами його директора про затвердження положення про здійснення проєктування варіативного складника освітньої програми школи, положення про робочу групу його розробників тощо.

Організаційна структура проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти визначає цільовідповідне поєднання фізичних осіб-суб'єктів проєктування у тимчасовому колективі (комісії, робочій групі або команді проєктувальників), на який покладаються основні обов'язки щодо розроблення й узгодження проєкту варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, доцільного залученні до цього процесу інших фізичних (насамперед інші учасники освітнього процесу) або/та юридичних осіб. На думку автора, найоптимальнішою назвою такого тимчасового колективу на рівні школи є робоча група розробників проєкту варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти.

Зауважимо, що остаточний кількісний та якісний склад колективу проєктувальників має відповідати двом важливим вимогам, а саме:

по-перше, вимозі до *репрезентативності*, що зумовлює необхідність залучення до неї представників від усіх учасників освітнього процесу (педагогічні працівники, учнівство, батьки) та різних цільових груп педагогічних працівників (адміністрація, класні керівники, учителі-предметники), а також запрошення (за можливості) науковців, педагогічних працівників закладів вищої освіти/післядипломної освіти педагогічних працівників, виразників інтересів громадськості і роботодавців. Від кожної цільової групи доцільно залучати двох осіб, оскільки така кількість запрошених збільшуватиме вірогідність присутності представника певної

цільової групи на її засіданні, а також наявності альтернативної точки зору в ході обговорення проблемних питань;

по-друге, вимозі до *ефективності* діяльності (насамперед стабільного кворуму на засіданнях, їх продуктивності), відповідно до якої склад групи не може бути як меншим 10-15 осіб, так і більшим 25-30 осіб.

Орієнтовно, колектив проєктувальників на рівні школи включатиме кілька осіб, а саме:

- директор (за посадою);
- заступники директора, що за графіком організовуватимуть засідання групи, проводитимуть його у випадку відсутності/зайнятості директора;
- представники від класних керівників кожного структурного підрозділу (початкових (1-4-х), гімназійних (5-9-х) і ліцейних (10-11-х(12-х) класів);
- представники від методичних комісій/кафедр закладу освіти;
- представники від учнівства гімназійних (доцільно не молодше 8-9-х) і ліцейних класів;
- представники від батьків учнів початкових, гімназійних і ліцейних класів;
- науковий керівник експерименту (освітнього проєкту), якщо такий здійснюється на базі закладу освіти;
- науковий працівник із наукової установи, науково-педагогічний працівник із закладу вищої освіти або післядипломної освіти педагогічних працівників, який надає науково-методичну допомогу педагогічному колективу;
- представники роботодавців і громадських організацій у сфері освіти (за їхньою згодою).

Зауважимо, що хоча учасники освітнього процесу (вчительство, учнівство, батьки) безпосередньо залучатимуться до надання інформації про їхні освітні потреби, запити, очікування (за допомогою письмових (анкетних) і усних (інтерв'ю) опитувань, проведення бесід і фокус груп тощо), присутність їх представників у робочій групі є необхідною з кількох міркувань, а саме: забезпечення демократичності й відкритості її роботи, аналізу та врахування різних позицій і точок зору, оперативного з'ясування проблемних питань.

Варто визначити основні цілі та завдання проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, а саме:

- реалізація законних прав та інтересів учасників освітнього процесу (насамперед задоволення раціональних освітніх потреб учнівства, забезпечення його всебічного розвитку);
- розкриття, розвитку й реалізації особистісного потенціалу, обдарувань учнівства;
- забезпечення оптимального функціонування системи допрофільної і профільної освіти учнівства в закладі загальної середньої освіти;

- оптимальне використання кадрового потенціалу й матеріально-технічної бази закладу;
- оптимальної організації професійної орієнтації та «здобуття профільної середньої освіти професійного спрямування»;
- оперативне реагування закладу загальної середньої освіти на найважливіші освітні запити держави або територіальної громади (наприклад, зумовлені захистом суверенітету та територіальної цілісності України, процесами міжнародного співробітництва та європейської інтеграції нашої держави, соціально-економічним розвитком регіону/місцевої громади тощо);
- реалізація погоджених з учасниками освітнього процесу завдань інноваційної діяльності у сфері освіти, що здійснюється на базі закладу загальної середньої освіти;
- забезпечення поглибленого вивчення навчальних предметів як необхідної освітньої умови підготовки учнівства до зовнішнього оцінювання якості результатів здобутого ним рівня повної загальної середньої освіти (базової або профільної середньої освіти) тощо.

Методичний компонент охоплює сукупність методів, засобів і методик, які використовуватимуться в процесі розроблення і впровадження варіативного складника освітньої програми школи. За походженням, методичне забезпечення проєктування можна розподілити на декілька груп, а саме: методи управління (використовуються для здійснення управлінських заходів з організації проєктної діяльності, контролю та оцінювання проміжних і підсумкових результатів проєктної діяльності), методи педагогічного дослідження (для збору та опрацювання даних), методи прогнозування (метод експертних оцінок, пошукові й нормативні моделі варіативного складника), засоби педагогічного проєктування, інформаційно-комунікаційні технології тощо.

Ресурсний компонент системи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти поєднує сукупність умов, наявність яких уможливорює здійснення цього процесу. Йдеться про кадрові, науково-методичні, фінансові, матеріально-технічні та інформаційні умови/ресурси/забезпечення. Розглянемо сукупність ресурсів вказаного проєктування, які потрібно забезпечити на рівні закладу загальної середньої освіти, тобто для розроблення проєкту варіативного складника освітньої програми школи.

Насамперед зауважимо, що вирішальну роль в успішному впровадженні вказаної вище системи проєктування на рівні закладу загальної середньої освіти відіграє її кадрове забезпечення, фахова частина команди проєктувальників. Усі інші ресурси можуть бути створені/одержані/залучені у процесі проєктної діяльності, однак таку діяльність складно розпочати і здійснювати без кількох умотивованих і підготовлених педагогічних працівників школи, які беруть у ній участь на добровільних засадах. Важливо, також, щоб їм допомагав досвідчений науковий/науково-педагогічний працівник. Таким чином, організація адміністрацією школи процесу

проектування варіативного складника її освітньої програми, це, насамперед, організація пошуку, мотивування, підготовки кількох педагогічних працівників закладу освіти, які візьмуть на себе відповідальність за здійснення цієї діяльності, довкола яких гуртуватимуться інші зацікавлені учасники освітнього процесу, до яких приєднуюватимуться інші члени команди проєктувальників. Крім цього, важливим є пошук і залучення наукового/науково-педагогічного працівника, який матиме відповідну підготовку, зможе тривалий час забезпечувати наукове консультування/керівництво команди проєктувальників. Внесок інших учасників освітнього процесу є також необхідним, однак справедливо стверджувати, що для учнівства та більшості батьків учнів він обмежуватиметься періодом здобуття дитиною повної загальної середньої освіти у відповідній школі.

Про власне методичні ресурси (організаційні форми методичної роботи, методи, методики, засоби тощо) йшлося вище, у характеристиці методичного компонента. Тому доцільно виокремити науково-методичні ресурси, що охоплюють сукупність результатів наукових досліджень, а саме: концепції, моделі, теоретичні положення, що стосуються науково-методичного забезпечення педагогічного проєктування загалом, проєктування змісту освіти зокрема. Як правило, науково-методичні розробки оприлюднюються в наукових публікаціях дослідників у фахових наукових періодичних виданнях, а також у фаховій науково-методичній і навчально-методичній літературі (наприклад, методичних і практичних посібниках). Якісне науково-методичне забезпечення процесу проєктування варіативного складника освітньої програми школи передбачає цілеспрямоване й доцільне опрацювання (аналіз) і обговорення таких наукових (науково-методичних) публікацій робочою групою проєктувальників (проведення методичних семінарів, педагогічних читань, колоквиумів за участі наукового/науково-педагогічного працівника). Доцільно створити цифровий банк науково-методичної інформації, електронну картотеку публікацій.

Проектування варіативного складника освітньої програми школи може здійснюватися без залучення додаткових фінансових ресурсів, однак залучення таких ресурсів сприятиме результативнішій діяльності команди проєктувальників. Варто виділити щонайменше чотири основні джерела можливих фінансових надходжень, які можуть співіснувати. По-перше, це фінансування з бюджету місцевої громади. По-друге, це цільова допомога від роботодавців, зацікавлених у якісній допрофільній і профільній підготовці майбутніх працівників підприємства на рівні закладу загальної середньої освіти. По-третє, це добровільна благодійна допомога від батьків і родичів учнівства, випускників. По-четверте, це фінансування за проєктами міжнародних чи українських громадських/благодійних організацій, які опікуються захистом дитинства, сферою загальної середньої освіти, розвитком громад тощо. Зауважимо, що раціональним підходом закладу загальної середньої освіти і команди проєктувальників до фандрайзингу (пошуку і здобуття ресурсів) стане одержання фінансування на саму проєктну

діяльність, без жорстких зобов'язань розробляти або/та втілювати конкретний проєкт варіативного складника освітньої програми школи, який пропонує/замовляє донор. В іншому випадку втрачається освітня і моральна привабливість проєктної діяльності (це твердження не суперечить можливості реалізації освітніх запитів місцевої громади або роботодавців, якщо вони дійсно відповідають освітнім потребам учасників освітнього процесу, добровільно утверджуються ними в процесі розроблення проєкту варіативного складника освітньої програми).

До матеріально-технічних ресурсів, що необхідні для здійснення проєктування варіативного складника освітньої програми школи можна віднести приміщення, обладнане для проведення засідань робочої групи, персональний комп'ютер з інтерактивною дошкою та необхідним програмним забезпеченням, багатофункціональний пристрій з принтером і сканером, телефон, витратні матеріали (насамперед, це картридж для принтера і папір), доступ до інтернету. На щастя, абсолютна більшість (якщо не всі) українські школи зможуть надати ці матеріально-технічні ресурси у вечірні години (після завершення освітнього процесу) у встановленому чинним законодавством порядку (наказ директора). Обмеження стосуватимуться витратних матеріалів, однак використання електронного формату опитувань (Google Docs) та ведення електронного документообігу дасть змогу мінімізувати їх.

Інформаційні ресурси – це дуже важливий елемент ресурсного забезпечення сучасної загальної середньої освіти, якому, на жаль, не завжди надається належної уваги з боку освітян. У випадку проєктування варіативного складника освітньої програми школи йдеться про відповідний інформаційний супровід цієї проєктної діяльності в мас-медіа (як місцевих, регіональних, так і загальнодержавних), соціальних мережах, на сайті школи. Зауважимо, що якісний інформаційний супровід сприяє фандрайзингу та позитивно позначається на соціально-психологічній атмосфері довкола команди проєктувальників та їхньої розробки. І навпаки, відсутність або перекошування інформації про проєктну діяльність та її результати (чутки, плітки), можуть ускладнити або навіть унеможливити успішну реалізацію проєкту. Тому за результатами кожного засідання робочої групи доцільно погоджувати стислий пресреліз, який оприлюднюватиметься на сайті школи, її сторінці у фейсбуці, особистих сторінках членів групи тощо.

Операційно-діяльнісний компонент охоплює сукупність послідовних етапів проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти та зумовлені ними функціональні прояви системи вказаної вище проєктної діяльності.

Результативний компонент – це сукупність результатів проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Детальний опис очікуваних результатів проєктування цього складника змісту повної загальної середньої освіти за управлінськими рівнями у сфері освіти, на яких здійснюється цей процес подано в таблиці 1. Тому лише зазначимо, що *найважливішими результатами означеного проєктування на державному рівні є проєкти державних освітніх стандартів повної загальної середньої*

освіти і типових освітніх програм для 1-4, 5-9, 10-11(12) класів, які визначають загальні рамки інваріантного і варіативного складників змісту цієї освіти, а на рівні окремої школи – це проєкт варіативного складника її освітньої програми, що фіксує конкретний варіант розподілу годин навчання на тиждень за освітніми галузями, навчальними предметами, курсами, вибір профілів навчання, інтегрованих курсів, курсів за вибором учнівства. Варто також зауважити, що спроектований варіативний складник не існуватиме у формі окремого директивного документа школи, а інтегруватиметься до її цілісної наскрізної освітньої програми або освітньої програми за певним рівнем повної загальної середньої освіти, яку вона надаватиме.

2.2. Методика проєктування варіативного складника змісту загальної середньої освіти в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

У попередніх дослідженнях автора визначено й обґрунтовано методику проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, яка охоплює сім послідовних етапів цієї діяльності, а саме: організаційно-підготовчий, діагностувальний, прогнозувальний, конструювальний, реалізаційний, регулятивний, оцінювально-діагностувальний етапи [26, с. 209]. Розглянемо, як ці послідовні етапи проєктування (його алгоритм) будуть здійснюватися на рівні школи задля розроблення проєкту варіативного складника її освітньої програми.

Упродовж першого, *організаційно-підготовчого*, етапу створюється локальна правова база проєктування варіативного складника освітньої програми школи. Вона складається з наказів директора про затвердження положення про проєктування вказаного складника (і самого положення), про здійснення вказаного вище проєктування, положення про робочу групу і про утворення робочої групи розробників проєкту варіативного складника освітньої програми школи. Паралельно визначається склад робочої групи, організовується її діяльність, здійснюється (за необхідності) підготовка її членів до розроблення означеного проєкту [5, с. 211-212].

У ході здійснення другого, *діагностувального*, етапу відбувається вивчення «актуального стану очікувань і запитів учасників освітнього процесу» «щодо кількісних та якісних параметрів варіативного складника освітньої програми школи», характеристик «найважливіших зовнішніх впливів на нього (насамперед, побажання роботодавців і представників громади)» [26, с. 212]. Крім того, визначаються можливості розвитку ресурсної бази закладу. Зазначимо, що сучасний вітчизняний заклад загальної середньої освіти повинен передбачати можливості й залучати інформаційний, кадровий і ресурсний потенціал своїх освітніх і соціальних партнерів для оптимального вирішення завдання проєктування варіативного складника своєї освітньої програми. На думку О.М. Топузова, «основною функцією освітнього партнерства щодо конструювання змісту повної загальної середньої освіти є вироблення оптимального варіативного складника цього змісту, що реалізується в школі, а також оптимізація навчальних матеріалів із навчальних предметів і курсів» [33, с. 57].

До основного інструментарію другого етапу належать емпіричні методи, а саме: опитування (анкетування та інтерв'ю), бесіда, спостереження за реалізацією варіативного складника освітньої програми (відвідування уроків), вивчення стану кадрової, методичної, матеріально-технічної бази закладу освіти тощо.

Результатом реалізації другого етапу має стати концепція варіативного складника освітньої програми, у якій, по-перше, описується його актуальний стан; по-друге, визначаються загальні очікування учасників освітнього процесу щодо його трансформації відповідно до завдань розвитку закладу

освіти, реалізації освітніх потреб учнівства; по-третє, фіксуються найістотніші суперечності між наявним і майбутнім станом, найголовніші кадрові, методичні, ресурсні проблеми його оновлення і оптимізації.

Здійснення третього, *прогнозувального*, етапу дає змогу уточнити майбутні запити суспільства, громади та учасників освітнього процесу до варіативного складника змісту освітньої програми школи.

Упродовж третього етапу застосовується інструментарій опитування (анкетне опитування, структуроване інтерв'ю) і прогнозування (експертне опитування, пошукове моделювання).

Результатом етапу має стати пошукова модель варіативного складника освітньої програми закладу освіти (пропозиції щодо профілів навчання, розподілу годин в освітніх галузях і між освітніми галузями, перелік очікуваних інтегрованих курсів і курсів за вибором).

У ході здійснення *конструювального етапу* відбувається координація і узгодження пропозицій, сформульованих на основі результатів здійснення діагностувального та прогнозувального етапів із реальними можливостями функціонування та розвитку закладу освіти. Пропозиції, узгоджені робочою групою, оформлюються як проєкт варіативного складника освітньої програми школи (тобто визначають конкретний варіант розподілу годин між освітніми галузями, навчальними предметами/курсами, що забезпечує поглиблене вивчення навчальних предметів/курсів, вибір відповідних інтегрованих та елективних курсів, профілів навчання). Цей проєкт обговорюється педагогічною радою закладу загальної середньої освіти, затверджується як складник освітньої програми школи.

Реалізаційний етап передбачає втілення як освітньої програми загалом, так її спроектованого варіативного складника зокрема в освітньому процесі в школі, здобуття відповідних освітніх результатів. Під впливом значущих зовнішніх і внутрішніх чинників може виникнути необхідність коригування варіативного складника освітньої програми школи в ході її реалізації в освітньому процесі закладу (наприклад, нагальна й ґрунтвна потреба впровадити певний курс, оперативно замінити один курс іншим).

Тоді постає необхідність у здійсненні *регулятивного етапу*, що передбачає внесення змін до освітньої програми або навчального плану школи в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Реалізація освітньої програми школи (і, відповідно, її варіативного складника) дає змогу здійснити *оцінювально-діагностувальний етап*, у ході якого не лише надається оцінка результативності й ефективності варіативного складника цієї програми, втіленого в освітньому процесі школи, але й розпочинається новий цикл проєктування, знов визначаються освітні запити й очікування учасників освітнього процесу, роботодавців, громади; вивчаються можливості школи щодо реалізації цих запитів за допомогою проєктування варіативного складника її освітньої програми.

Варто зауважити, що *створення проєкту варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти має координуватися з розробленням річних і перспективних планів розвитку цієї школи*. З одного

боку, узгодження варіативного складника освітньої програми з цілями і завданнями розвитку закладу освіти забезпечуватиме оптимальніші умови (управлінські, кадрові, методичні, матеріально-технічні тощо) для його ефективної реалізації в освітньому процесі. З іншого боку, проєкт варіативного складника освітньої програми школи можна розглядати як потужний чинник, що впливатиме на цілепокладання в процесі розроблення її поточних і перспективних планів розвитку, що позитивно позначатиметься на ньому.

2.3. Функціональне призначення системи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

Деталізація операційно-діяльнісного компонента системи проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (визначення та надання характеристик етапів цієї діяльності) уможливорює виокремлення функцій всієї названої системи, які забезпечуватиме її впровадження в певному закладі загальної середньої освіти, а саме: організаційно-управлінську, освітню (науково-методичну), діагностувальну, прогнозувальну, функція цілепокладання і планування, комунікативну, координувальну, регулювальну, контрольну. Розглянемо їх детальніше.

Організаційно-управлінська функція полягає в створенні локальної нормативної бази та організаційної структури проєктування варіативного складника освітньої програми школи, котрі можуть функціонувати впродовж тривалого періоду часу, стати елементом організаційної культури та іміджу певного закладу загальної середньої освіти.

Виконання освітньої (науково-методичної) функції проявляється у розвитку фахових компетентностей, засвоєнні нових професійних знань, умінь і навичок, формуванні ціннісних ставлень, здобутті досвіду, загалом підвищенні професійної кваліфікації тих педагогічних працівників, які беруть участь у проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, поданні його у формі проєкту варіативного складника освітньої програми школи. Важливу роль у реалізації цієї функції відіграватиме координація процесу проєктування педагогічними працівниками школи варіативного складника її освітньої програми з процесом внутрішньошкільної науково-методичної роботи (цілеспрямованим проведенням масових науково-методичних і методичних заходів, наприклад, освітнього тренінгу, педагогічних читань і семінарів із проблеми проєктування змісту повної загальної середньої освіти), створенням адміністрацією закладу умов для здобуття вчителями інформальної освіти.

Здійснення діагностувальної функції передбачає отримання і аналіз інформації про освітні потреби і запити учасників освітнього процесу (насамперед учнівства), актуальні й перспективні напрямки й потенціал розвитку школи, значущий для їх реалізації, освітні запити роботодавців і територіальної громади, регіону, науково-технічні й освітні досягнення, які доцільно втілити у варіативному складнику змісту повної загальної середньої освіти (варіативному складнику освітньої програми школи).

Прогнозувальна функція полягає у передбаченні оптимального змісту варіативного складника освітньої програми школи, ресурсів, необхідних для забезпечення його реалізації в її освітньому процесі.

Функція цілепокладання і планування забезпечує розроблення і інтеграцію проєкту варіативного складника до освітньої програми школи, визначення і фіксацію цілей і завдань (зумовлених ухваленням проєкту цього складника зокрема, освітньої програми школи загалом) у річних і

перспективному планах її розвитку. До виконання цієї функції можна також віднести розроблення навчальних планів закладу загальної середньої освіти, які є частиною його освітньої програми, враховують зміст варіативного складника цього документа.

Комунікативна функція полягає в організації продуктивної комунікації та конструктивної взаємодії, забезпеченні взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу в процесі розроблення і реалізації варіативного складника освітньої програми школи, партнерського діалогу з представниками громадськості, роботодавців, наукових установ, закладів вищої освіти і післядипломної освіти педагогічних працівників, які залучатимуться до участі у цій проєктній діяльності.

Координувальна функція передбачає координацію взаємодії у процесі розроблення і реалізації проєкту варіативного складника освітньої програми школи між адміністрацією і педагогічним колективом закладу загальної середньої освіти, між представниками його структурних підрозділів, між учасниками освітнього процесу, між школою й органами управління освітою різного рівня, територіальною громадою, роботодавцями тощо. Процес координації можна також поширити на узгодження змісту проєкту варіативного складника освітньої програми школи з поточними й перспективними планами її розвитку.

Необхідність виконання регулятивної функції виникає у випадку внесення необхідних змін у варіативний складник освітньої програми школи під впливом важливих внутрішніх і зовнішніх змін, відповідно до вимог чинного законодавства.

Контрольна функція передбачає контроль за ходом реалізації (результативністю) варіативного складника освітньої програми школи, оцінювання проміжних і підсумкових освітніх результатів його втілення в її освітньому процесі.

Висновки за другим розділом

Система проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (впроваджена на рівні школи) – це сукупність взаємопов'язаних компонентів, взаємодія яких забезпечує розроблення проєкту варіативного складника цього змісту, координування його з інваріантним складником, інтегрування обох складників у освітній програмі закладу загальної середньої освіти з подальшою реалізацією в його освітньому процесі.

У структурі системи проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти можна виділити сім компонентів, а саме: суб'єктний (команда проєктувальників, що мають необхідний рівень підготовленості до цієї діяльності), об'єктний (варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти, інші освітні об'єкти, що пов'язані з ним), організаційно-управлінський (правова база, організаційна структура проєктної діяльності за певним рівнем управління освітою), методичний (сукупність методів і засобів, методик проектування), ресурсний (кадрові, науково-методичні, фінансові, матеріально-технічні, інформаційні ресурси, необхідні для здійснення зазначеної вище проєктної діяльності), операційно-діяльнісний (послідовні етапи проєктної діяльності) і результативний (проєкт варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, що втілюється в освітньому процесі у формі варіативного складника освітньої програми школи, унаслідок цього стає змістом певного рівня повної загальної середньої освіти, здобутої учнівством, варіативними міжгалузевими, міжпредметними і предметними компетентностями (варіативним рівнем їх розвитку, що відповідатиме державним вимогам), сформованими у випускників початкової школи, гімназії, ліцею.

Упровадження і реалізація системи проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в освітньому процесі школи дає змогу забезпечити виконання низки функцій, як-от: організаційно-управлінської, освітньої (науково-методичної), діагностувальної, прогнозувальної, функції цілепокладання і планування, комунікативної, координувальної, регулювальної, контрольної.

Розділ 3. Підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

3.1. Специфіка проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

Як уже було зазначено вище, до участі в проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти доцільно залучати педагогічних працівників, які мають належний рівень підготовленості (довготривалої готовності) до цієї діяльності, тобто в яких сформована відповідна фахова компетентність. Національне законодавство вказує три головні види освіти, що вможливають формування в педагогів відповідної компетентності, а саме: формальну (реалізовується у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, здобуття педагогом наступного рівня вищої освіти), неформальну (здобувається, як правило, у процесі післядипломної освіти педагогічних працівників), інформальну (самоосвіту) («передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною») [13]. Оскільки абсолютна більшість педагогічних працівників, які залучатимуться до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, уже здобули вищу освіту, то насамперед йдеться про реалізацію можливостей двох останніх видів освіти, неформальної й інформальної (самоосвіти). Проблема самоосвітньої діяльності педагогічних працівників в якій проявлятиметься і втілюватиметься їхня академічна свобода в умовах цифровізації суспільства є досить складною, однак, дуже актуальною й важливою, тому потребує окремого ґрунтовного дослідження. З огляду на це, доцільно зосередити увагу на процесі підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в ході здобуття ними неформальної освіти, або ж цілевідповідного поєднання неформальної освіти з елементами інформальної. Вітчизняне вчительство, як правило, здобуває неформальну освіту за відповідними освітніми програмами закладів післядипломної освіти педагогічних працівників, а також на курсах підвищення кваліфікації, котрі пропонують громадські або комерційні організації. Крім того, педагогічні працівники можуть здобувати неформальну освіту («як правило, за освітніми програмами», без «присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти», але з «присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» [13] на базі свого закладу освіти, якщо він матиме договір із відповідними освітніми інституціями, братиме участь у реалізації експерименту/освітньому проєкту, що передбачає такі завдання. Зрештою, система внутрішньошкільної науково-методичної роботи, що ґрунтується на належній локальній правовій базі, договорах про науково-методичне співробітництво з науковими установами,

зкладами вищої і післядипломної освіти також може забезпечувати належний рівень неформальної освіти вчителів.

Науково-методична робота в закладі загальної середньої освіти – це «цілісна, ґрунтована на досягненнях науки, передового педагогічного досвіду та конкретному аналізі освітнього процесу система взаємозалежних дій і заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації кожного вчителя до педагогічної майстерності, на розвиток і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу» [3, с. 14]. На думку автора, *формування підготовленості педагогічного працівника щодо проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, його підготовки до цієї діяльності найдоцільніше здійснювати в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи*. Таке твердження можна обґрунтувати трьома причинами, а саме: можливістю активізації і поглиблення процесу науково-методичної роботи в закладі освіти; забезпеченням цілеспрямованого підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які беруть участь у цій проєктній діяльності (зокрема впорядковуванням процесу присвоєння їм професійних кваліфікацій за результатами цієї участі); органічним поєднанням неформальної й інформальної освіти, самоосвіти в ході цієї проєктної діяльності.

Виходячи з наведеного вище твердження можна сформулювати припущення, що *система внутрішньошкільної науково-методичної роботи є оптимальним організаційним середовищем не лише для підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, але й для здійснення такої проєктної діяльності*. Це твердження можна обґрунтувати п'ятьма причинами, а саме: по-перше, у системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи можна створити майже всі умови, необхідні для належної організації та здійснення названої вище проєктної діяльності, про що зазначимо далі; по-друге, процес проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти педагогічними працівниками закладу освіти можна гармонійно поєднати з підготовленням їх до цієї діяльності, тобто процесом підвищення їхньої професійної кваліфікації; по-третє, результати вивчення й узагальнення запитів учнівства, їхніх батьків, представників громади і роботодавців, необхідні для створення проєкту варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, втілення його в освітній програмі школи можуть використовуватися для визначення завдань і змісту внутрішньошкільної науково-методичної роботи (наприклад, для вибору оптимальних організаційних форм, методів і засобів навчання, оптимізації позакласної роботи, активізації взаємодії з сім'ями представників учнівства, розвитку освітнього середовища закладу, становлення системи його освітнього партнерства тощо); по-четверте, запроєктований варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти буде втілено в освітній програмі школи, календарно-тематичних і поурочних планах учителів, для успішної реалізації яких також знадобляться методичні заходи з арсеналу внутрішньошкільної науково-методичної роботи (педагогічні читання, методичні семінари,

засідання методичних об'єднань/кафедр тощо); по-п'яте, освітні результати, одержані школою в ході втілення її освітньої програми в освітньому процесі також стануть предметом для аналізу й обговорення на засіданнях її педагогічної ради та методичних об'єднань/кафедр, а результати цього аналізу відображатимуться в плануванні діяльності цих підрозділів, поточних і перспективних планах науково-методичної роботи в закладі освіти.

Як зазначено вище, у системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи можна створити майже всі умови, необхідні для належної організації та здійснення проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Зауважимо, що не всі умови, необхідні для такої проєктної діяльності, присутні в цій системі в «готовому» стані. Однак їх можна створити. Розглянемо це питання детальніше.

До основних груп умов проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти необхідно віднести такі, як-от: управлінські, організаційно-правові, кадрові, методичні, матеріально-технічні, інформаційні, соціально-психологічні. Охарактеризуємо їх.

Управлінські умови проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти передбачають наявність управлінської структури, суб'єктів управління, які здійснюють його функції стосовно зазначеної проєктної діяльності (а саме: цілепокладання, планування, мотивування, організацію, контроль та оцінювання результатів). Можна стверджувати, що система внутрішньошкільної науково-методичної роботи в багатьох вітчизняних закладах загальної середньої освіти може створити оптимальні управлінські умови для названої вище проєктної діяльності. У багатьох школах, які беруть участь в експериментах/освітніх проєктах на всеукраїнському та/або регіональному рівні передбачена посада заступника директора з науково-методичної роботи, створені й продуктивно діють методичні ради. В усіх вітчизняних закладах загальної середньої освіти відбувається планування, організація і контроль за здійсненням методичної (науково-методичної) роботи, функціонують відповідні структурні підрозділи (методичні об'єднання або кафедри).

Організаційно-правові умови проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти пов'язані зі створенням локальної правової бази проєктної діяльності та її організаційної структури (команди розробників проєкту варіативного складника – тимчасової групи педагогічних працівників, до яких добровільно долучатимуться інші учасники освітнього процесу, представники громадськості). Локальна нормативно-правова база (положення про проєктування варіативного складника освітньої програми школи/її структурних підрозділів, в якому відображатиметься варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти, спроектований в конкретному закладі освіти) розроблятиметься за участі методичної ради (за її відсутності – представників кафедр/методичних об'єднань), обговорюватиметься педагогічною радою, а затверджуватиметься наказом директора закладу загальної середньої освіти. Крім того, у системі методичної (науково-методичної) роботи вітчизняних шкіл давно напрацьований досвід

створення тимчасових колективів педагогічних працівників, які виникають для вирішення конкретних завдань методичного забезпечення освітнього процесу, розвитку педагогічного колективу.

До *кадрових умов* можна віднести як кадровий потенціал самого закладу загальної середньої освіти, професійні здатності його педагогічних працівників, так і потенціал його освітніх партнерів, які активно долучаються до процесу внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

Методичні умови (наприклад, досвід і напрацювання педагогічного колективу щодо проведення методичних заходів), матимуть величезне значення для швидкої та якісної організації підготовки педагогічних працівників до вказаної проєктної діяльності.

Матеріально-технічні умови, необхідні для організації та здійснення проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти також можна забезпечити за допомогою ресурсів системи внутрішньошкільної науково-методичної роботи. Наприклад, приміщенням, в якому відбуватиметься підготовка педагогічних працівників до названої вище проєктної діяльності, а в подальшому проводитимуться засідання групи проєктувальників може стати кімната методичної ради школи, кабінет певного методичного об'єднання/кафедри. Це дасть змогу використовувати цифрову техніку цього підрозділу (за допомогою окремого облікового запису користувача), виділене йому дротове або бездротове (Wi-Fi) інтернет-з'єднання.

Інформаційні умови системи внутрішньошкільної науково-методичної роботи, що матимуть значення для успішної організації та здійснення проєктування варіативного складника змісту освіти, забезпечуються за допомогою шкільного сайту, сторінок закладу освіти та його структурних підрозділів, окремих працівників у соціальних мережах, каналів і груп у месенджерах. Крім того, вагому роль відіграватиме шкільний інформаційний банк методичних розробок та матеріалів, який створено в багатьох вітчизняних закладах загальної середньої освіти в процесі виконання завдань експериментів на всеукраїнському і регіональному рівнях.

Соціально-психологічні умови породжено формальним і неформальним спілкуванням і соціальною взаємодією між учасниками процесів внутрішньошкільної науково-методичної роботи. Вони проявляються як соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі, цінності, норми, традиції науково-методичної роботи, які можуть вирішальним чином позначитися на успішності здійснення проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, оскільки впливатимуть на формування ціннісного ставлення педагогічних працівників до цієї діяльності.

3.2. Поняття підготовки, поняття і компонентний склад підготовленості педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти

Вирішення проблеми підготовки/підготовленості педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти є ключовою щодо організації та здійснення такої проектної діяльності, адже основне навантаження й відповідальність за її виконання покладаються в команді проекту саме на представників учительства.

Проблема професійної готовності/підготовленості фахівця, сформованості його професійних компетентностей досить ґрунтовно вивчена українськими дослідниками щодо представників різних професій, як-от: військових [34], викладачів [18], вчителів [1; 6; 9; 12; 20; 23], менеджерів освіти [34], соціальних педагогів [19], соціальних працівників [5; 24] тощо.

Таблиця 3.1. Компонентний склад професійної готовності/підготовленості фахівців/майбутніх фахівців, визначений у наукових публікаціях

<i>Дослідник, рік публікації</i>	<i>Професія</i>	<i>Об'єкт</i>	<i>Компоненти професійної готовності/підготовленості</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Богатов, А., 2016	майбутні вчителі фізичної культури	формування здоров'язбережувального середовища	Мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний [1, с. 69]
Волошенко, М., 2015	соціальний працівник	профілактично-корекційна робота з підлітками девіантної поведінки	Когнітивний, мотиваційний, операційний, емоційно-вольовий [5, с. 70]
Гончарук, О., 2017	майбутні вчителі початкової школи	організація дозвілєвої діяльності молодших школярів	Мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, особистісний [6, с. 129]
Джуринський, П., 2012	майбутні вчителі фізичної культури	здоров'язбережувальна діяльність	Мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний і професійно-здоров'язбережувальний [9]

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Єременко, О., 2014	майбутні вчителі	мистецько-педагогічна діяльність	Орієнтаційно-мотиваційний, пізнавально-компетентнісний, оцінно-рефлексивний, результативно-творчий, проєктивно-продуктивний [12, с. 15]
Кокур, О., 2010	майбутні фахівці	діяльність в екстремальних умовах	Особистісна (моральна, волева, комунікативна, загальнопсихологічна) і функціональна (мотиваційна, когнітивна, креативна, орієнтаційна, операційна, оцінна) тривала психологічна готовність [17]
Лебедик, Л., 2017	викладач	проєктування дидактичних систем	Діяльнісний, когнітивний, особистісний [18, с. 180]
Лесіна, Т., 2018	вихователі	розвиток соціальних умінь і навичок у старших дошкільників	Соціально-імперативний, аналітично-стратегічний, оцінювально-рефлексивний [20, с. 239]
Леонова, В., 2013	майбутні соціальні педагоги	соціально-педагогічна діяльність у закладах соціального захисту дітей	Когнітивно-діяльнісний, інтерактивно-комунікативний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-перцептивний [19, с. 180]
Пальшкова, І., 2020	учитель	здоров'язбережувальна діяльність	Мотиваційно-когнітивна, операційно-коригувальний, оцінно-рефлексивний [23, с. 385–386]
Патик, Ю., 2015	соціальний працівник	роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я	Когнітивний, діяльнісний, ціннісно-мотиваційний, емоційно-вольовий [24, с. 226]

1	2	3	4
Цісюань Вей, 2017	менеджери освіти	експертно-аналітична діяльність у закладах загальної середньої освіти	Змістово-функційний, інструментально-процесуальний, особистісно-рефлексивний [34, с. 115]

Найближчим до проблеми підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти є дослідження Л. Лебедик, в якому визначені й обґрунтовані «компоненти структури підготовленості майбутніх викладачів вищої школи до проєктування дидактичних систем» [18]. Учена виділяє «три основних компоненти у структурі зазначеної підготовленості: діяльнісний, когнітивний і особистісний» [18, с. 180].

Т. Лесіна визначає підготовленість фахівця як «комплексне педагогічне явище» [20, с. 238], «особистісно-професійну якість» [20, с. 239]. Важливою для цього дослідження є думка В. Ягупова про безпосередній зв'язок між станом професійної підготовленості й сформованістю професійної компетентності фахівця, віднесення підготовленості до складу компетентності [36, с. 241].

Для нашого дослідження важливим є також урахування компонентного складу компетентності здобувача освіти, визначений Законом України «Про освіту, в якому перераховані «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [13]. Результати аналізу досліджень вітчизняних учених, в яких розглядається структура професійної підготовленості фахівців, вивчення визначення терміну «компетентність», наведеного в Законі України «Про освіту» дають автору змогу виділити компонентний склад підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, а саме: особистісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий, діялісно-процесуальний компоненти цієї підготовленості. Розглянемо виділені компоненти детальніше.

Особистісно-мотиваційний компонент підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти поєднує сукупність особистісних якостей (рис), цінностей, мотивів та інтересів, які визначають їхню схильність до такої проєктної діяльності, вмотивованість щодо її здійснення. Особистісно-мотиваційний компонент підготовленості є системотвірним щодо двох інших компонентних складників цієї особистісної властивості (когнітивно-знаннєвого й діялісно-технологічного), оскільки знання можна здобути, уміннями й навичками оволодіти, досвіду набути, але за тієї умови, що особистість прагне навчитися успішно виконувати відповідну діяльність, що поєднує їх, схильна до неї.

У структурі особистісно-мотиваційного компоненту можна виокремити низку таких основних елементів, як-от:

- ставлення до педагогічного проєктування, проєктування змісту повної загальної середньої освіти як до професійної цінності;
- ціннісне ставлення до запитів до змісту повної загальної середньої освіти з боку учнівства, представників територіальної громади/регіону (зокрема роботодавців);
- ставлення до варіативності (варіантності) змісту і засобів освіти як до цінності;
- ціннісне ставлення до варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти як джерела реалізації освітніх запитів здобувачів освіти й представників територіальної громади/регіону;
- умотивованість до участі у визначенні запитів учнівства і представників територіальної громади/регіону до змісту повної загальної середньої освіти;
- прагнення брати участь у проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- прагнення брати участь у розробленні освітньої програми свого закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу) загалом, конструюванні варіативного складника освітньої програми зокрема;
- прагнення брати участь у реалізації запроєктованого варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (сконструйованого варіативного складника освітньої програми школи/її структурного підрозділу) в освітньому процесі;
- зацікавленість у розробленні/впровадженні у своїй діяльності модельних навчальних/навчальних програм інтегрованих курсів, елективних курсів;
- прагнення поглиблювати рівень своєї підготовленості до участі в проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- сформованість у педагогічного працівника таких особистісних якостей як комунікативність, толерантність і демократичність, необхідних для конструктивної і продуктивної взаємодії з іншими учасниками освітньої процесу, представниками громади у ході проєктування варіативного складника змісту повної середньої загальної освіти.

Когнітивно-знаннявий компонент охоплює професійні знання, способи мислення, погляди, які забезпечують обізнаність педагогічних працівників стосовно змісту та особливостей педагогічного проєктування, розуміння ними процесу проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, усвідомлення своїх завдань, прав і обов'язків у команді проєкту, що конструюватиме варіативний складник освітньої програми закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу).

У структурі когнітивно-знаннявого компонента вказаної вище підготовленості педагогічних працівників можна виокремити низку основних елементів, а саме:

- знання про рівневу структуру змісту повної середньої загальної освіти;

- знання про переваги варіативності (варіантності) змісту освіти, значення такої варіативності для диференціації та індивідуалізації процесу здобуття освіти;
- знання про характеристики варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- знання про процес і засоби педагогічного проєктування загалом, проєктування варіативного складника змісту повної середньої загальної освіти зокрема;
- знання про нормативно-правові акти, які визначають порядок проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, права й обов'язки учасників цього процесу, вимоги до оформлення/затвердження його результатів;
- знання про процес конструювання варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу);
- знання про методику проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- знання про методи й засоби збору та опрацювання даних про освітні запити до змісту повної загальної середньої освіти з боку учнівства, інших учасників освітнього процесу, представників територіальної громади/роботодавців;
- знання про цифрові технології, які можуть застосовуватися в процесі проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- знання про порядок вибору і впровадження інтегрованого/елективного курсу;
- знання вимог до розроблення та затвердження навчальних програм курсів за вибором;
- знання про основні принципи, завдання і зміст роботи в команді;
- знання про шляхи попередження/вирішення конфліктів;
- знання про процедури обговорень і переговорів;
- знання про шляхи поглиблення рівня своєї підготовленості до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- розуміння освітніх запитів представників учнівства/учасників освітнього процесу до змісту курсів певної освітньої галузі/галузей;
- розуміння освітніх запитів представників громадськості й роботодавців до змісту курсів певної освітньої галузі/галузей;
- спроможність творчо осмислити запити учасників освітнього процесу й громадськості до певної освітньої галузі/галузей, концептуалізувати їх у пропозиціях до поглибленого вивчення курсів/предметів, впровадження інтегрованих/елективних курсів, оптимізації профілів навчання;
- спроможність критично осмислити зміст освітньої галузі/галузей, визначити його недоліки, невідповідність освітнім запитам учнівства;

- спроможність критично осмислити запити учасників освітнього процесу та представників громадськості до змісту певної освітньої галузі/галузей;

- переконання у необхідності толерантного ставлення до точок зору інших осіб;

- переконаність у необхідності публічного обговорення й демократичного вибору варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу).

Діяльнісно-процесуальний компонент названої вище підготовленості педагогічних працівників включає професійні уміння і навички, досвід педагогічної діяльності, що забезпечують успішну участь педагогічного працівника в проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, конструюванні варіативного складника освітньої програми школи.

До основних елементів цього компонента необхідно віднести такі, як-от:

- розвинені комунікативні навички;
- уміння працювати в команді загалом, команді проєкту зокрема;
- досвід участі в розробленні освітніх проєктів;
- досвід участі в реалізації освітніх проєктів;
- уміння здійснювати проєктну діяльність;
- уміння створювати інструменти (анкети) для опитування учасників освітнього процесу;
- уміння проведення опитування серед учасників освітнього процесу;
- уміння здійснювати статистичну обробку даних опитування у табличних редакторах (Microsoft Excel, Google Sheets);
- досвід вивчення директивних документів, що регулюють зміст повної загальної середньої освіти (нормативно-правові акти, державні стандарти і типові освітні програми за рівнями повної загальної середньої освіти, модельні навчальні програми предметів/курсів);
- уміння і навички критичного аналізу змісту повної загальної середньої освіти (за освітньою галуззю/галузями певного рівня повної загальної середньої освіти);
- досвід участі в розробленні освітньої програми закладу загальної середньої освіти (або освітньої програми його структурного підрозділу);
- досвід написання (одноосібно або у співавторстві) підручників, навчальних посібників, іншої навчальної та навчально-методичної літератури;
- досвід конструювання і затвердження навчальних програм курсів за вибором учнівства;
- уміння збирати та аналізувати дані щодо запитів учасників освітнього процесу до змісту повної загальної середньої освіти;
- уміння збирати та аналізувати дані щодо запитів до змісту повної загальної середньої освіти від представників місцевих органів влади, освітніх громадських організацій і роботодавців;

- досвід орієнтування учнівства та батьків учнів щодо вибору напрямку допрофільної підготовки та профілю навчання;
- досвід спілкування з представниками батьків, місцевих органів влади, освітніх громадських організації стосовно змісту повної загальної середньої освіти;
- уміння толерантно (без оцінювання) вислуховувати різні точки зору;
- навички модерування дискусії;
- уміння вирішувати конфліктні ситуації;
- досвід організації переговорів між учасниками освітнього процесу;
- уміння застосовувати демократичні процедури на рівні учнівського/педагогічного колективів (обговорення, вибори/голосування);
- уміння організовувати самоосвіту відповідно до потреб і запитів професійної педагогічної діяльності;
- уміння застосовувати сучасні цифрові технології в освітньому процесі та професійному спілкуванні.

Виокремлення компонентного складу підготовленості (довготривалої готовності) педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти дає змогу перейти до розроблення та оприлюднення комплексу теоретико-методичного забезпечення їхньої підготовки до названої вище проєктної діяльності в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

3.3. Модель і методика підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

Необхідність розв'язання проблеми підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи зумовила створення автором комплексу теоретико-методичного забезпечення цієї діяльності, а саме:

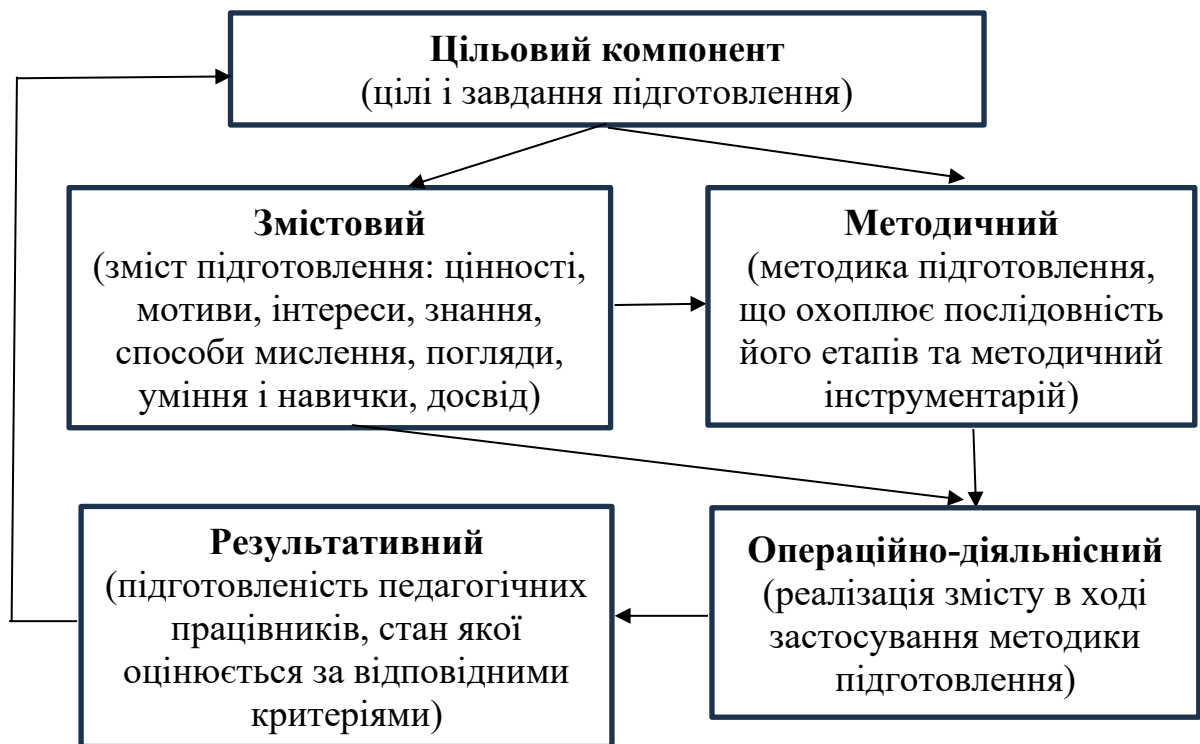
- моделі підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- методики підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- програми освітнього тренінгу з підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, який покладено в основу вказаної вище методики;
- критерії і показники, рівні перевірки стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;
- інструментарій перевірки стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (на основі методики анкетного опитування).

Названі вище розроблення адаптовані автором до впровадження в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

Насамперед розглянемо модель підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Ця модель є схематичним (ідеальним) відображенням системи підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи. Модель «охоплює п'ять компонентів, а саме: цільовий, змістовий, методичний (методика підготовки), операційно-діяльнісний, результативний» [27, с. 168], які доцільно описати детальніше (рис. 3.1).

1. До цільового компонента моделі належить сукупність цілей і завдань підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи. Зауважимо, що мета підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, що здійснюється в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи має координуватися з метою функціонування названої системи. За Н. Василенко, метою науково-методичної роботи в школі є «всебічне підвищення кваліфікації кожного

вчителя до педагогічної майстерності», «розвиток і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу» [3, с. 14]. Таким чином, мету підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи можна визначити як підвищення професійної кваліфікації та розвиток творчого потенціалу вчителів, що відбуваються у ході формування їхньої здатності і довготривалої готовності до вказаної вище проектної діяльності.

Умови системи внутрішньошкільної науково-методичної роботи

Рис.3.1. Схема моделі підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

Спираючись на наведену вище структуру підготовленості педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти можна визначити цілі їхньої відповідної підготовки, а саме:

- актуалізація/прийняття педагогічними працівниками професійних цінностей, пов'язаних із проектуванням варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (як-от: цінності педагогічного проектування і педагогічних проектів, змісту освіти, варіативності змісту освіти, освітніх потреб і запитів учнівства до змісту повної загальної середньої освіти) тощо;
- розвиток мотивації (потреб, мотивів, інтересів) педагогічних працівників, що спонукає їх до участі в проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;

– поглиблення професійних знань педагогічних працівників про зміст повної загальної середньої освіти, варіативність змісту освіти, педагогічне проєктування; оволодіння знаннями про сутність і структуру варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, процес, засоби та результати його проєктування в умовах внутрішньошкільної науково-методичної роботи;

– розвиток у педагогічних працівників умінь і навичок проєктної освітньої діяльності, формування в них умінь і навичок, необхідних для проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;

– набуття педагогічними працівниками досвіду проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, відображення його в освітній програмі закладу освіти (структурного підрозділу школи);

– розвиток особистісних якостей педагогічних працівників, значущих для організації успішної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади і суспільства в ході виконання завдань проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (таких, як-от: комунікабельність, демократичність, толерантність тощо).

2. Змістовий компонент визначає сукупність професійних знань, цінностей, переконань, способів мислення, умінь і навичок, досвіду, особистісних якостей, що здобувається/розвивається в педагогічних працівників у процесі їхнього підготовки до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи. Опишемо основні блоки названих вище структурних елементів детальніше.

1. Професійні знання про поняття і компонентний склад, основні теорії змісту освіти; поняття і рівневу структуру змісту повної загальної середньої освіти; переваги і недоліки варіативності (варіантності) змісту освіти, її значення для диференціації та індивідуалізації процесу здобуття освіти; характеристики варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти; знання про процес і засоби педагогічного проєктування, поняття і сутність педагогічного проєкту, особливості проєктування варіативного складника змісту повної середньої загальної освіти, його організаційні рівні; про нормативно-правові акти, які визначають порядок проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, права й обов'язки учасників цього процесу, вимоги до оформлення/затвердження його результатів; про процес конструювання освітньої програми закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу) та її варіативного складника; методику проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (у тому числі цифрові технології, що можуть застосовуватися з цією метою); про методи й засоби збору та опрацювання даних про освітні запити до змісту повної загальної середньої освіти від учнівства, інших учасників освітнього процесу, представників територіальної громади/роботодавців; про порядок вибору і впровадження

інтегрованого/елективного курсу; вимог до розроблення та затвердження навчальних програм курсів за вибором; знання про основні принципи, завдання і зміст роботи в команді; про шляхи попередження/вирішення конфліктів, процедури обговорень і переговорів; знання про шляхи поглиблення рівня своєї підготовленості до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.

3. перерахованими вище професійними знаннями педагогічних працівників пов'язані їхні *переконання*, а саме: у необхідності толерантного ставлення до точок зору інших осіб, необхідності публічного обговорення й демократичного вибору варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу).

2. *Уміння і навички* здійснювати ефективну комунікацію, працювати в команді, зокрема команді проєкту; здійснювати проєктну діяльність; створювати інструменти (анкети) та проводити опитування учасників освітнього процесу, здійснювати статистичну обробку даних опитування у табличних редакторах (Microsoft Excel, Google Sheets); здійснення критичного аналізу змісту повної загальної середньої освіти (за освітньою галуззю/галуззями її певного рівня); збирати та аналізувати дані щодо запитів учасників освітнього процесу, представників місцевих органів влади, освітніх громадських організацій і роботодавців до змісту повної загальної середньої освіти; толерантного (без оцінювання) вислуховування різних точок зору, модерування перемовин і дискусій, вирішення конфліктних ситуацій; застосовувати демократичні процедури на рівні учнівського/педагогічного колективів (обговорення, вибори/голосування); застосовувати сучасні цифрові технології в освітньому процесі та професійному спілкуванні; організовувати та здійснювати самоосвіту відповідно до потреб і запитів професійної педагогічної діяльності.

3. *Професійний досвід*, потрібний для продуктивного здійснення проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, а саме: участі в розробленні і реалізації освітніх проєктів; вивчення і застосування директивних документів, що регулюють зміст повної загальної середньої освіти; спілкування з представниками батьків, місцевих органів влади, освітніх громадських організації стосовно змісту повної загальної середньої освіти, орієнтування учнівства та батьків учнів щодо вибору напряму допрофільної підготовки та профілю навчання; участі в розробленні освітньої програми школи (або її структурного підрозділу); написання (одноосібно або у співавторстві) підручників, навчальних посібників, іншої навчальної та навчально-методичної літератури, конструювання і затвердження навчальних програм курсів за вибором учнівства; організації і модерації перемовин між учасниками освітнього процесу.

4. *Професійні цінності*. Ставлення до педагогічного проєктування, проєктування змісту освіти, варіативності (варіантності) змісту і засобів повної загальної середньої освіти, запитів до цього змісту з боку учнівства, представників територіальної громади/регіону (зокрема роботодавців) як до професійної цінності.

5. *Професійна мотивація* (мотиви та інтереси), а саме: до участі у визначенні запитів учнівства і представників територіальної громади/регіону до змісту повної загальної середньої освіти; до участі в проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, у розробленні освітньої програми своєї школи (її структурного підрозділу), зокрема в конструюванні варіативного складника цієї освітньої програми; до участі в реалізації запроєктованого варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (сконструйованого варіативного складника освітньої програми школи/її структурного підрозділу) в освітньому процесі; зацікавленість у розробленні/впровадженні у своїй діяльності модельних навчальних/навчальних програм інтегрованих курсів, елективних курсів; прагнення поглиблювати рівень своєї підготовленості до участі в проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.

6. *Особистісні якості*, як-от: комунікабельність, толерантність, демократичність тощо.

3. Задля реалізації описаного вище змісту в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи передбачено застосування методики підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, яка складає основу **методичного компонента** названої вище моделі. Застосування методики відбувається в ході реалізації п'яти послідовних етапів підготовки педагогічних працівників (рис. 3.2), а саме: «підготовчо-організаційного, діагностувального, навчально-тренувального, контрольо-коригувального, оцінно-результативного», «ґрунтується на активних та інтерактивних методах навчання, сучасних інформаційно-комунікаційні технологіях, які визначають умови цифровізації суспільства» [27, с. 168]. Кожен із виокремлених вище етапів передбачає власні завдання, методичний інструментарій, проміжні результати підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Розглянемо кожен із них детальніше.

У ході здійснення першого, *підготовчо-організаційного*, етапу має виконуватися кілька завдань, а саме: залучення наукового або науково-педагогічного працівника, який безпосередньо здійснюватиме процес підготовки педагогічних працівників (реалізація цього завдання суттєво спрощується, якщо заклад загальної середньої освіти встановив партнерські зв'язки із закладами вищої та/або післядипломної освіти педагогічних працівників, є базою експерименту/освітнього проекту на всеукраїнському чи регіональному рівнях); створення необхідної локальної правової бази (затвердження наказом директора закладу освіти положення про підготовлення педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти); створення матеріально-технічних умов для здійснення процесу підготовки педагогічних працівників до названої вище проектної діяльності; визначення групи педагогічних працівників, які на добровільних засадах погодяться брати участь у зазначеному вище процесі підготовки; розроблення спільно з

науковим/науково-педагогічним працівником програми підготовки педагогічних працівників; обговорення, коригування і затвердження програми підготовки педагогічною радою школи.

Рис. 3.2. Динамічна схема методики підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

До інструментарію підготовчо-організаційного етапу можна віднести методи управління (організаційно-розпорядчі методи, а саме: організаційне нормування і організаційно-методичне інструктування, наказ, усне розпорядження тощо) та цифрові технології (програмне забезпечення відеоконференцій Skype, сервіс відеотелефонного зв'язку Google Meet, вебсервіс Google Classroom, соціальна мережа Facebook, месенджери Facebook Messenger, Viber, WhatsApp тощо).

До основних результатів цього етапу можна віднести такі, як-от: залучення наукового або науково-педагогічного працівника, який зможе здійснювати підготовлення групи педагогічних працівників закладу загальної середньої освіти до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи; визначення малої групи педагогічних працівників (7 ± 2 особи), які добровільно погоджуються брати участь у процесі підготовки; затвердження наказом директора школи необхідної локальної правової бази (положення про підготовлення педагогічних працівників до названої вище проєктної діяльності); створення необхідних матеріально-технічних умов підготовки (виділення приміщення та необхідного обладнання для очних занять, створення групи на шкільній платформі Google Classroom для обміну електронною інформацією та організації заочних зустрічей у Google Meet);

розроблення і затвердження програми підготовки педагогічних працівників до названої вище проєктної діяльності.

Завданнями другого, *діагностувального*, етапу є визначення стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, внесення відповідних коректив до програми їхнього підготовки.

Інструментарій цього етапу складається з діагностувальних методик (анкетне опитування, тести, ситуаційні завдання тощо). Основою такого інструментарію є методика анкетного опитування з визначення стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи (Додаток А). Крім того, для проведення анкетування можуть застосовуватися цифрові інструменти (програмне забезпечення для адміністрування опитувань Google Forms, сторінка школи у соціальній мережі Facebook для інформування освітньої спільноти про проведену роботу, месенджери Facebook Messenger, Viber, WhatsApp для оповіщення учасників групи педагогічних працівників, які беруть участь у процесі підготовки про проведення опитування тощо).

Основним проміжним результатом цього етапу є визначення стану підготовленості до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти представників групи педагогічних працівників, які братимуть участь у процесі підготовки до цієї діяльності. Аналіз науковим/науково-педагогічним працівником даних про цей стан дає йому можливість скоригувати програму підготовки (посилити або полегшити її окремі елементи залежно від відсутності/наявності в них підготовленості за її відповідними показниками).

Третій, *навчально-тренувальний*, етап передбачає здійснення теоретичного і практичного підготовки (формування довготривалої готовності) педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Основними завданнями цього етапу є засвоєння педагогічними працівниками теоретичних знань про проєктування варіативного складника змісту повної середньої освіти, формування в них умінь і навичок, набуття ними досвіду, пов'язаного із застосуванням цих знань на практиці, активізація процесу утворення відповідних професійних цінностей і ціннісних ставлень, формування переконань, мотивів та інтересів, пов'язаних зі здійсненням названої вище проєктної діяльності.

Інструментарій цього етапу складається із комплексу методів навчання і виховання, а саме: освітнього тренінгу (основний метод), а також методів лекції, дидактичної гри, дискусії, диспуту, бесіди, розповіді, пояснення, інструктажу, змагання, заохочення, ілюстрування і демонстрування, вправ, вирішення практичних ситуацій (кейс-метод), усного і тестового контролю, практичних завдань, самоконтролю й самооцінки тощо.

Проміжні результати етапу: поглиблення теоретичної (знання) і практичної (уміння та навички, досвід) підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної

середньої освіти, формування в них мотивації вказаної вище діяльності, актуалізація відповідних професійних цінностей і розвиток особистих якостей.

Тривалість третього етапу залежить від кількох обставин, як-от: рівень підготовленості педагогічних працівників на початку підготовки; організаційно-ресурсні можливості (можливість доступу до матеріально-технічних ресурсів); установлені строки розроблення та затвердження освітньої програми закладу (його структурного підрозділу); зростання завантаженості педагогічних працівників поточними завданнями освітнього процесу у вересні та грудні, у період завершення навчального року; настання відпускнуго періоду.

У ході здійснення четвертого, *контрольно-коригувального*, етапу виконуються завдання контролю та коригування здобутих результатів.

Інструментарій – тестові і практичні завдання, метод проєктів, розповідь, пояснення, інструктаж.

Проміжні результати – аналіз і самоаналіз помилок у проєктній діяльності, прогалин у підготовленні, виправлення їх.

Упродовж п'ятого, *оцінно-результативного*, етапу за допомогою методики анкетного опитування (доцільним є його поєднання з тестуванням та письмовим вирішенням прикладних завдань) відбувається підсумкове діагностування стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника повної загальної середньої освіти, ухвалюється рішення та видаються сертифікати про проходження програми підготовки із зазначенням його результатів, рекомендацій щодо здійснення самопідготовки в подальшому.

4. Реалізаційний (операційно-діяльнісний) компонент моделі передбачає взаємодію учасників процесу підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, що спрямована на виконання поставлених завдань і реалізацію описаної вище методики підготовки, оволодіння групою вчителів його змістом.

Послідовність етапів реалізації процесу підготовки відповідає етапам її методики, що описана вище. Тому лише стисло окреслимо послідовність основних процедур і операцій діяльності з підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи (її алгоритм), а саме:

1. Затвердження локальної правової бази – порядку підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (розробляється заступником директора з науково-методичної роботи, обговорюється та схвалюється рішенням педагогічної ради, затверджується наказом директора школи).

2. Залучення наукового керівника (наукового або науково-педагогічного працівника, який здійснюватиме процес підготовки, створюватиме його програму).

3. Розроблення програми підготовки педагогічних працівників до зазначеної вище діяльності.

4. Обговорення та ухвалення програми підготовки рішенням педагогічної ради та затвердження наказом директора школи.

5. Визначення малої групи педагогічних працівників, які добровільно погодяться брати участь у проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, а також у підготовленні до цієї діяльності в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

6. Організаційне та матеріально-технічне забезпечення процесу підготовки.

7. Діагностування стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, аналіз одержаних результатів.

8. Теоретична підготовка, котра проводиться з усією групою педагогічних працівників, широко використовуються вербальні методи (лекція, розповідь, пояснення тощо). Контроль проміжних результатів, за необхідності – коригування їх.

9. Практична тренінгова підготовка, котра проводиться як з усією групою (20-30% часу, відведеного на неї), так із підгрупами (не менше 20-30 часу) та окремими педагогічними працівниками (не менше 40-50 % часу). Використовуються методи навчального тренінгу (основний), метод проєктів, кейс-метод, тести і практичні завдання. Здійснюється контроль і, за необхідності, коригування проміжних результатів.

10. Самостійне виконання педагогічними працівниками практичних завдань за проблематикою проєктування варіативного складника змісту повної загальної освіти, а також проблематикою розроблення освітньої програми школи (з урахуванням спроектованих елементів варіативного складника цього рівня освіти). Результати оприлюднюються й обговорюються (захищаються розробником).

11. Коригування результатів підготовки.

12. Підсумкове оцінювання результатів підготовки за допомогою відповідного інструментарію.

13. Обговорення і ухвалення педагогічною радою рішення про надання сертифікатів учасникам підготовки за інформацією наукового керівника.

14. Урочисте вручення сертифікатів про підготовлення педагогічним працівникам.

5. Результативний компонент моделі охоплює результати підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Можна виділити *безпосередні, опосередковані й підсумкові* результати підготовки, а саме:

1. *Безпосередні результати* можна вважати досягнутими, якщо компоненти підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти сформовані на високому або середньому рівні, тобто реалізовані цілі їхнього підготовки до цієї діяльності, а саме:

- педагогічними працівниками актуалізовані/прийняті відповідні професійні цінності (педагогічне проєктування і педагогічні проєкти, зміст освіти, варіативності змісту освіти, освітніх потреб і запитів учнівства до змісту повної загальної середньої освіти) тощо;

- стан розвитку їхньої мотивації (потреб, мотивів, інтересів) є таким, що спонукає їх до участі в проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;

- поглиблені/здобуті відповідні професійних знання;

- розвинуті вміння і навички проєктної освітньої діяльності, сформовані вміння і навички, необхідні для участі педагогічних працівників у проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти;

- набутий досвід проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, відображення його в освітній програмі закладу освіти (структурного підрозділу школи);

- розвинені особистісні якості педагогічних працівників (комунікабельність, демократичність, толерантність тощо), значущі для організації успішної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади і суспільства в ході виконання завдань проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.

2. *Опосередковані результати* названого вище процесу підготовки педагогічних працівників полягають у створенні ними якісного проєкту варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, втіленні його в розробленій освітній програмі школи (її структурного підрозділу) та впровадженні цієї програми в освітньому процесі закладу.

3. *Підсумкові результати* вказаного вище підготовки – це високий рівень якості повної загальної середньої освіти, яку надає школа, реалізованість освітніх потреб здобувачів освіти й освітніх запитів територіальної громади, ринку праці й суспільства в змісті і результатах освіти випускниць/випускників школи, розвиток освітнього середовища закладу загальної середньої освіти та системи внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

Здійснення опису та обґрунтування моделі і методики підготовки дає змогу перейти до виокремлення та обґрунтування критеріїв і показників, рівнів підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.

3.4. Критерії, показники й рівні, інструментарій перевірки стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

Результати проведеного аналізу наукової літератури [1; 5; 6; 9; 12; 19; 20; 23; 24; 34; 35] уможливлюють виділення критеріїв, показників і рівнів підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.

Результати аналізу наукової літератури, виділення та обґрунтування компонентів підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти дають змогу визначити три критерії названої вище підготовленості, суголосні її структурним компонентам, а саме: особистісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий, діяльнісно-процесуальний. Розглянемо кожен із цих критеріїв детальніше.

Особистісно-мотиваційний критерій дає змогу оцінити стан сформованості професійних цінностей педагогічних працівників, розвитку в них ціннісної спрямованості й мотивації стосовно проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, визначити наявність у них відповідних мотивів, цінностей, інших особистісних якостей.

Когнітивно-знаннєвий критерій визначає стан теоретичної підготовленості педагогічних працівників (наявність і рівень професійних знань про систему названої вище проєктної діяльності), сформованості способів мислення (критичного, творчого) стосовно об'єктів підготовки.

Діяльнісно-процесуальний критерій уможливлює визначення й оцінювання стан розвитку професійних умінь і навичок педагогічних працівників, наявність у них професійного досвіду, необхідних для продуктивного здійснення проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти.

До кожного з вказаних вище критеріїв визначено низку показників (таблиця 3.2).

Результати проведеного дослідження дають змогу виділити чотири рівні підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, а саме: недостатній, елементарний, функціональний (середній), компетентнісний (високий).

За *недостатнього рівня* підготовленості в педагогічних працівників не сформована мотивація щодо проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (відсутні професійні цінності й ціннісні ставлення, більшість мотивів та інтересів, що мають спонукати їх до участі в названій вище діяльності), засвоєні лише фрагментарні знання про педагогічне проєктування загалом, окремі вміння та навички, необхідні для його здійснення, повністю відсутній досвід участі в розробленні й реалізації таких проєктів. Педагогічні працівники із недостатнім рівнем підготовленості, як правило, не цікавляться шляхами його підвищення.

Для педагогічних працівників, стан підготовленості яких до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти перебуває на *елементарному рівні*, характерні: досить низький рівень мотивації до цієї діяльності (відсутні окремі професійні цінності, мотиви, інтереси, інші особистісні якості), досить обмежений обсяг професійних знань, недостатня сформованість частини професійних умінь і навичок, відсутність досвіду участі в розробленні й реалізації відповідних проєктів. Однак значна частина цієї групи педагогічних працівників висловлює інтерес до підвищення рівня своєї підготовленості до названої вище проєктної діяльності.

Досягнення *функціонального (середнього) рівня* підготовленості передбачає, що в педагогічних працівників загалом сформована мотивація зазначеної проєктної діяльності, вони засвоїли необхідні професійні знання, оволоділи відповідними вміннями й навичками, мають певний практичний досвід участі в розробленні і реалізації таких проєктів. Однак за невеликою частиною виділених показників їхня підготовленість характеризується як елементарна, а окремі елементи досвіду, умінь і навички можуть бути недостатньо сформовані. Таким чином, педагогічним працівникам, які досягли цього рівня підготовленості, доцільно продовжувати її здійснення. Цьому сприятиме їхня зацікавленість в участі в цьому процесі, обізнаність щодо шляхів його здійснення.

Для *компетентнісного (високого) рівня* підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти характерні сформована професійна мотивація до здійснення цієї діяльності, ґрунтовні професійні знання, розвинені професійні вміння та навички, наявність досвіду участі в розробленні і реалізації таких проєктів. Педагогічні працівники, які досягли цього рівня підготовленості, спроможні результативно здійснювати процес проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, самостійно здобувати нові знання, оволодівати необхідними вміннями й навичками, досвідом такої діяльності, допомагати організовувати процес внутрішньошкільної науково-методичної роботи з підготовки до неї своїх колег.

Таблиця 3.2. Критерії, показники і рівні підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи

<i>Критерій підготовленості</i>	<i>Показники підготовленості</i>	<i>Рівні підготовленості (якісні і кількісні (бали) характеристики)</i>			
		<i>Недостатній</i>	<i>Елементарний</i>	<i>Функціональний (середній)</i>	<i>Компетентнісний (високий)</i>
Особистісно-мотиваційний критерій	ставиться до процесу і результатів педагогічного проєктування як до професійної цінності (засобів, необхідних для успішної професійної педагогічної діяльності)	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	ставиться до процесу і результатів проєктування змісту повної загальної середньої освіти як до професійної цінності	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	сформоване ціннісне ставлення до запитів до змісту повної загальної середньої освіти з боку учнівства та батьків учнів (схильність вислуховувати їхні запити, вивчати, брати до уваги, відстоювати)	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (іноді, за наполегливим зверненням) 1 бал	більшою мірою так (у випадку наявності можливості) 2 бали	так (завжди цікавлюся і враховую) 3 бали

Особистісно-мотиваційний критерій	сформоване ціннісне ставлення до запитів до змісту повної загальної середньої освіти з боку представників територіальної громади/регіону (зокрема роботодавців) (схильність вислуховувати їхні запити, вивчати, брати до уваги, відстоювати)	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (іноді, за наполегливою вимогою) 1 бал	більшою мірою так (за можливості вислуховую і беру до уваги) 2 бали	так (завжди цікавлюся і беру до уваги) 3 бали
	сформоване ставлення до варіативності (варіантності) змісту і засобів освіти як до професійної цінності	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	ціннісне ставлення до варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти як джерела реалізації освітніх запитів здобувачів освіти й представників територіальної громади/регіону	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	умотивованість до участі у визначенні запитів учнівства і представників територіальної громади/регіону до змісту повної загальної середньої освіти	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	прагне брати участь у проектуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	прагне брати участь у розробленні освітньої програми свого закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу), конструюванні варіативного складника освітньої програми зокрема	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	прагне брати участь у конструюванні варіативного складника освітньої програми зокрема свого закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу)	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали

Особистісно-мотиваційний критерій	прагне брати участь у реалізації в освітньому процесі свого закладу загальної середньої освіти спеціально сконструйованого варіативного складника її освітньої програми, який би розроблявся на основі запитів учасників освітнього процесу і представників громади, випереджального відображення вимог суспільства до змісту повної загальної середньої освіти	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	зацікавленість у розробленні/впровадженні у своїй діяльності модельних навчальних/навчальних програм інтегрованих курсів, елективних курсів	ні (інтерес відсутній або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (лише окремого курсу) 1 бал	більшою мірою так (кількох, але виключно галузевих) 2 бали	так (кількох, у тому числі міжгалузевих) 3 бали
	прагне поглиблювати рівень своєї підготовленості до участі в проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	комунікабельність, легко знаходить спільну мову з іншими людьми	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (в окремих ситуаціях) 1 бал	більшою мірою так (у більшості ситуацій) 2 бали	так (майже завжди) 3 бали
	толерантність, спроможність вислухати й зрозуміти точку зору іншої людини, яка може не співпадати з власною	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (в окремих ситуаціях) 1 бал	більшою мірою так (у більшості ситуацій) 2 бали	так (майже завжди) 3 бали

О-М К	демократичність, схильність застосовувати демократичні процедури (наприклад, голосування) для вирішення спірних питань в освітньому процесі	ні (або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (в окремих ситуаціях) 1 бал	більшою мірою так (у більшості ситуацій) 2 бали	так (майже завжди) 3 бали
Когнітивно-знансвий критерій	володіння необхідними знаннями про рівневу структуру змісту повної середньої загальної освіти	ні (не володію або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (володію лише окремими знаннями) 1 бал	більшою мірою так (володію базовими знаннями) 2 бали	так (володію достатніми знаннями) 3 бали
	обізнаність про переваги варіативності (варіантності) змісту освіти, значення такої варіативності для диференціації та індивідуалізації процесу здобуття освіти	ні (невідомо або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (володію окремими знаннями) 1 бал	більшою мірою так (володію базовими знаннями) 2 бали	так (глибоко обізнаний) 3 бали
	обізнаність про характеристики варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти	ні (невідомо або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (володію окремими знаннями) 1 бал	більшою мірою так (володію базовими знаннями) 2 бали	так (глибоко обізнаний) 3 бали

Когнітивно-знаннєвий критерій	наявність знань про процес і засоби педагогічного проєктування	ні (знання відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	наявність знань про процес і засоби проєктування варіативного складника змісту повної середньої загальної освіти	ні (знання відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	наявність знань про нормативно-правові акти, які визначають порядок проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, права й обов'язки учасників цього процесу, вимоги до оформлення/затвердження його результатів	ні (знання відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	наявність знань про процес конструювання варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу)	ні (знання відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	наявність знань про методику проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти	ні (знання відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали

Когнітивно-знаннєвий критерій	обізнаність про методи й засоби збору та опрацювання даних про освітні запити до змісту повної загальної середньої освіти з боку учнівства, інших учасників освітнього процесу, представників територіальної громади/роботодавців	ні (невідомо або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (глибоко обізнаний) 3 бали
	обізнаність стосовно цифрових технологій, які можуть застосовуватися в процесі проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти	ні (невідомі або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (глибоко обізнаний) 3 бали
	наявність знань про порядок вибору і впровадження інтегрованого/елективного курсу	ні (відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	наявність знань про вимоги до розроблення та затвердження навчальних програм курсів за вибором	ні (відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	наявність знань про основні принципи, завдання і зміст роботи в команді	ні (відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали

Когнітивно-знаннєвий критерій	наявність знань про шляхи попередження/вирішення конфліктів	ні (відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	наявність знань про процедури обговорень і переговорів	ні (відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	наявність знань про шляхи поглиблення рівня своєї підготовленості до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти	ні (відсутні або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (окремі знання) 1 бал	більшою мірою так (базові знання) 2 бали	так (грунтовні знання) 3 бали
	розуміння освітніх запитів представників учнівства/учасників освітнього процесу до змісту курсів певної освітньої галузі/галузей, які викладає	ні (не розумію або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (можу зрозуміти окремі запити) 1 бал	більшою мірою так (можу зрозуміти основні запити) 2 бали	так (повністю розумію) 3 бали
	розуміння освітніх запитів представників громадськості й роботодавців до змісту курсів певної освітньої галузі/галузей, які викладає	ні (не розумію або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (можу зрозуміти окремі запити) 1 бал	більшою мірою так (можу зрозуміти основні запити) 2 бали	так (повністю розумію) 3 бали

Когнітивно-знаннєвий критерій	спроможність творчо осмислити запити учасників освітнього процесу й громадськості до певної освітньої галузі/галузей, курси з якої викладає, концептуалізувати їх у пропозиціях до поглибленого вивчення курсів/предметів, впровадження інтегрованих/елективних курсів, оптимізації профілів навчання	ні (не маю такої спроможності або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (лише в окремих ситуаціях) 1 бал	більшою мірою так (у більшості ситуацій) 2 бали	так (повністю спроможний) 3 бали
	спроможність критично осмислити зміст освітньої галузі/галузей, визначити його недоліки, невідповідність освітнім запитам учнівства	ні (не маю спроможності або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (в окремих ситуаціях) 1 бал	більшою мірою так (у більшості ситуацій) 2 бали	так (повністю спроможний) 3 бали
	спроможність критично осмислити запити учасників освітнього процесу до змісту певної освітньої галузі/галузей, курси з якої викладає	ні (не маю спроможності або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (в окремих ситуаціях) 1 бал	більшою мірою так (у більшості ситуацій) 2 бали	так (повністю спроможний) 3 бали
	спроможність критично осмислити запити представників громадськості (встановити їх раціональність) до змісту певної освітньої галузі/галузей, курси з якої викладає	ні (не маю спроможності або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (в окремих ситуаціях) 1 бал	більшою мірою так (у більшості ситуацій) 2 бали	так (повністю спроможний) 3 бали
	переконаність у необхідності толерантного ставлення до точок зору інших осіб	ні (не маю таких переконань або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (лише за наявності можливості) 1 бал	більшою мірою так (переконаний, що це важливо) 2 бали	так (глибоко переконаний) 3 бали

К-З К	переконаність у необхідності публічного обговорення й демократичного вибору варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу)	ні (не маю таких переконань або немає відповіді) 0 балів	більшою мірою ні (лише за наявності можливості) 1 бал	більшою мірою так (переконаний, що це важливо) 2 бали	так (глибоко переконаний) 3 бали
Діяльнісно-процесуальний критерій	сформованість комунікативних навичок	ні (відсутні) 0 балів	більшою мірою ні (недостатньо сформовані) 1 бал	більшою мірою так (в основному сформовані) 2 бали	так (повністю сформовані) 3 бали
	сформованість уміння працювати в команді, команді проєкту	ні (відсутнє) 0 балів	більшою мірою ні (недостатньо сформоване) 1 бал	більшою мірою так (в основному сформоване) 2 бали	так (повністю сформоване) 3 бали
	наявність досвіду участі в розробленні освітніх проєктів	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність досвіду участі в реалізації освітніх проєктів	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність умінь здійснення проєктної діяльності (розроблення і реалізації проєктів)	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність уміння створювати інструменти (анкети) для опитування учасників освітнього процесу	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали

Діяльнісно-процесуальний критерій	наявність уміння організовувати проведення опитування серед учасників освітнього процесу	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність уміння здійснювати статистичну обробку даних опитування у табличних редакторах (Microsoft Excel, Google Sheets)	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність досвіду вивчення директивних документів, що регулюють зміст повної загальної середньої освіти (нормативно-правових актів, державних стандартів і типових освітніх програм за рівнями повної загальної середньої освіти, модельних навчальних програм предметів/курсів)	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність умінь і навичок критичного аналізу змісту повної загальної середньої освіти (за освітньою галуззю/галуззями певного рівня?)	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність досвіду участі в розробленні освітньої програми закладу загальної середньої освіти (або освітньої програми його структурного підрозділу)	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність досвіду написання (одноосібно або у співавторстві) підручників, навчальних посібників, іншої навчальної та навчально-методичної літератури	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність досвіду конструювання і затвердження навчальних програм курсів за вибором учнівства	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність уміння збирати та аналізувати дані щодо запитів учасників освітнього процесу до змісту повної загальної середньої освіти	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали

Діяльнісно-процесуальний критерій	наявність уміння збирати та аналізувати дані щодо запитів до змісту повної загальної середньої освіти від представників місцевих органів влади, освітніх громадських організацій і роботодавців	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність досвіду орієнтування учнівства та батьків учнів щодо вибору напряму допрофільної підготовки та профілю навчання	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність досвіду спілкування з представниками батьків учнів, місцевих органів влади, освітніх громадських організацій, роботодавців стосовно змісту повної загальної середньої освіти	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність уміння толерантно (без оцінювання) вислуховувати різні точки зору	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	сформованість навичок модерування дискусії	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність умінь, необхідних для вирішення конфліктних ситуацій	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність досвіду організації перемовин між учасниками освітнього процесу	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність уміння застосовувати демократичні процедури на рівні учнівського/педагогічного колективів (обговорення, вибори/голосування)	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали

Д-П К	наявність уміння організації самоосвіти відповідно до потреб і запитів професійної педагогічної діяльності	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали
	наявність умінь, необхідних для застосовування сучасних цифрових технологій в освітньому процесі та професійному спілкуванні	ні 0 балів	більшою мірою ні 1 бал	більшою мірою так 2 бали	так 3 бали

Виокремлення і обґрунтування критеріїв та показників, рівнів підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти дають змогу розробити інструментарій вивчення стану названої вище підготовленості, основою якого є методика анкетного опитування (Додаток А).

Висновки за третім розділом

Результативність проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти значною мірою залежить від рівня підготовленості до цієї діяльності педагогічних працівників, які беруть у ній участь.

Зазначимо, що у випадку проектування варіативного складника змісту освіти йдеться не про готовність, а про підготовленість суб'єктів цієї діяльності до її здійснення. Підготовленість – це довготривала готовність особи, що передбачає більший компонентний склад, наявність у ньому особистих якостей, ціннісне ставлення суб'єкта до відповідної діяльності, спроможність самостійно підтримувати готовність до її виконання, здійснювати самопідготовку. Професійна підготовленість формується в процесі цілеспрямованого підготовки суб'єктів до відповідної діяльності. Таким чином, підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти – це процес формування їхньої готовності до вказаної вище проєктної діяльності, яку можна визначити як стан довготривалої готовності до її здійснення. У структурі вказаної підготовленості можна виділити особистісно-мотиваційний (професійні цінності, ціннісні орієнтації, мотиви, інтереси, особисті якості), когнітивно-знаннявий (теоретичні і прикладні знання, погляди, способи мислення), діяльнісно-процесуальний (уміння і навички, досвід) компоненти. На думку багатьох українських учених, структура і компонентний склад сформованої підготовленості особистості наближені до структури і компонентного складу компетентності людини.

Процес підготовки педагогічного працівника до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти може здійснюватися в ході усіх трьох видів освіти, визначених українським законодавством, а саме: формальної, неформальної та інформальної (самоосвіти). На думку автора, оптимальним є цілевідповідне поєднання всіх трьох видів освіти, однак для вирішення актуальних завдань реформування системи загальної середньої освіти, оновлення змісту цього рівня освіти у стислі строки, найдоцільніше використовувати можливості неформальної освіти, які надають заклади післядипломної освіти педагогічних працівників, курси підвищення кваліфікації вчителів, система внутрішньошкільної науково-методичної роботи. Система внутрішньошкільної методичної (науково-методичної) роботи має низку переваг, як-от: можливість поєднання розроблення якісної освітньої програми школи (в якій втілюватиметься спроектований варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти) з підвищенням кваліфікації педагогічних працівників, урахування специфіки й потенціалу педагогічного колективу конкретного закладу освіти, наявність необхідних умов для здійснення процесу підготовки до вказаної вище проєктної діяльності.

Автором розроблені й обґрунтовані модель і методика підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти. Зазначена вище модель є схематичним

(ідеальним) відображенням системи підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи, складається з п'яти компонентів, а саме: цільового, змістового, методичного (методика підготовки), операційно-діяльнісного, результативного.

Методика підготовки педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, як зазначено вище, є методичним компонентом розробленої моделі, способом досягнення підготовленості вчителів до названої проєктної діяльності. Застосування методики передбачає реалізацію п'яти послідовних етапів підготовки, а саме: підготовчо-організаційного, діагностувального, навчально-тренувального, контрольного-коригувального, оцінно-результативного.

Результати аналізу наукової літератури, виділення та обґрунтування компонентів підготовленості педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти дають змогу визначити три критерії цієї підготовленості, суголосні її структурним компонентам, як-от: особистісно-мотиваційний, когнітивно-знаннявий, діяльнісно-процесуальний. Автором виділені чотири рівні підготовленості педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, а саме: недостатній, елементарний, функціональний (середній), компетентнісний (високий).

Основою інструментарію оцінювання стану підготовленості педагогічних працівників до проектування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти є анкетне опитування, яке може доцільно поєднуватися з іншими методами (тестами, вирішенням практичних завдань (кейс-метод), спостереженням тощо).

Список використаної літератури

1. Богатов А. Компоненти і критерії підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування здоров'язбережувального середовища / А. Богатов // Наука і освіта. – 2016. – № 1. – С. 67–72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2016_1_15.
2. Бузовська Ю. Формування підготовленості майбутніх судноводіїв до міжкультурного спілкування за настановно-змістовим критерієм / Ю. Бузовська // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2019. – № 1. – С. 38-43. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2019_1_8.
3. Василенко Н.В. Науково-методична робота в школі / Н.В. Василенко. Харків: Основа, 2013. 176 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Волошенко М. Аналіз феномена "підготовленість майбутнього соціального працівника" в аспекті профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки / М. Волошенко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2015. – № 1. – С. 68–71. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_1_14.
6. Гончарук О. Дослідження стану підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів / О. Гончарук // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 79(1). – С. 126-130. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_79\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_79(1)_27).
7. Горбань Ю. Цифровізація освітнього процесу в контексті реалій інформаційного суспільства / Ю. Горбань, О. Олійник, Н. Кобижча // Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. – 2024. – Т. 7, № 1. – С. 24–37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dpitsca_2024_7_1_4.
8. Гурін Р. Критерії та показники підготовленості майбутніх учителів до професійної діяльності: акмеологічний аспект / Р. Гурін, О. Яцій // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2020. – Вип. 73(1). – С. 82–86. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2020_73\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2020_73(1)_20).
9. Джуринський П. Компоненти підготовленості до здоров'язбережувальної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури / П. Джуринський // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – Вип. 5. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_9.
10. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: [гол. ред. В.Г. Кремень]. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
11. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України: [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В.І. Луговий, О.М. Топузов; від. наук. секр. С.О.

Сисоєва; редкол. : О.І. Ляшенко, С.Д. Максименко, Н.Г. Ничкало, П.Ю. Саух, Л.Д. Березівська, І.Д. Бех, В.Ю. Биков, М.С. Гальченко, В.В. Засенко, С.А. Калашнікова, М.О. Кириченко, Л.Б. Лук'янова, В.Г. Панок, В.О. Радкевич, О.Я. Савченко, М.М. Слюсаревський, О.В. Сухомлинська]: 2-ге вид. допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

12. Єременко О. Структурні ознаки підготовленості майбутніх фахівців до мистецько-педагогічної діяльності / О. Єременко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 9. – С. 13–20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_9_4.

13. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р., № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

14. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.10.2020 р., № 463-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

15. Кизенко В. Варіативний компонент змісту освіти старшої школи як важливий складник системи неперервної професійної освіти / Василь Кизенко // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. Г.О. Васьківської]. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 58–64.

16. Кизенко В.І. Варіативний компонент змісту освіти в основній і старшій школі: теорія і практика: монографія / В.І. Кизенко. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 405 с.

17. Кокун О. Зміст та структура психологічної готовності фахівців до екстремальних видів діяльності / О. Кокун // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 7. – Харків: УЦЗУ, 2010 – С. 182–190.

18. Лебедик Л. Компоненти структури підготовленості майбутніх викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем / Л. Лебедик // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – 2017. – Вип. 49. – С. 180–195. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_zntndr_2017_49_15.

19. Леонова В. Структурні компоненти підготовленості майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності у закладах соціального захисту дітей / В. Леонова // Наука і освіта. – 2013. – № 1-2. – С. 180–185. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_1-2_48.

20. Лесіна Т. Компоненти і критерії підготовленості майбутніх вихователів до розвитку соціальних умінь і навичок у старших дошкільників / Т. Лесіна // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. – 2018. – Вип. 279. – С. 236–241. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2018_279_39.

21. Луговий В.І. Глобальна цифровізація освітньо-наукового простору і виклики модернізації наукової періодики НАПН України / В.І. Луговий, І.Ю. Регейло, Н.В. Базелюк, О.В. Базелюк // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2019. – Т. 73, № 5. – С. 264–283. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_73_5_21.

22. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти» від 12.05.2023 р., № 552 / Наказ; Положення. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#Text>

23. Пальшкова І. Стан підготовленості майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувальної діяльності / І. Пальшкова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2020. – № 10. – С. 379–391. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2020_10_41.

24. Патик Ю. Сутність і структура підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Ю. Патик // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2015. – № 3. – С. 225–228. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_3_44.

25. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України» від 16 жовтня 2014 р., № 630 / Постанова; Положення. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>

26. Пузіков Д. Методика проєктування варіативного складника освітньої програми гімназії як чинника розроблення нового навчально-методичного забезпечення / Д. Пузіков // Проблеми сучасного підручника. – 2021. – № 27. – С. 205–222. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-205-222>

27. Пузіков Д. Модель і методика підготовки педагогічних працівників до проєктування варіативного компонента змісту повної загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства / Д. Пузіков // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С.167–168.

28. Пузіков Д. Основні принципи конструювання варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти / Пузіков // Д. Конструювання компетентісно орієнтованого змісту повної загальної середньої освіти : збірник матеріалів науково-методичних семінарів і науково-практичної конференції, організованих і проведених у 2023/2024 н. р. за участі відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України [Електронне видання] / відп. ред. Д.О. Пузіков. Київ : Педагогічна думка, 2024. С. 186–190.

29. Пузіков Д. Прогнозування і проєктування змісту допрофільної підготовки учнів у контексті створення освітньої програми гімназії / Д. Пузіков // Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан, проблеми, перспективи: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного семінару. Київ : Педагогічна думка, 2021. С. 53–54.

30. Пузіков Д. Система проєктування варіативної складової змісту повної загальної середньої освіти / Д. Пузіков // Український Педагогічний журнал. – 2024. – № (4), – С. 65–80. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-65-80>

31. Пузіков Д. Технологія прогнозування і проектування варіативного складника освітньої програми гімназії та/або ліцею у процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи / Д. Пузіков // Український Педагогічний журнал. – 2023. – № 3. – С. 144–154. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-144-154>

32. Пушкарьова Т.О. Педагогічне проектування в системі загальної середньої освіти: теорія і практика : монографія /Т.О. Пушкарьова. Київ: Педагогічна думка, 2017. 308 с.

33. Топузов О.М. Освітнє партнерство в системі загальної середньої освіти: теорія і методологія : монографія. / О.М. Топузов. Київ : Інститут педагогіки НАПН України : Педагогічна думка, 2021. 160 с.

34. Цісюань Вей Структура підготовленості майбутніх менеджерів освіти до експертно-аналітичної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах / Вей Цісюань // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Педагогічні науки. – 2017. – № 4. – С. 113–117. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpuirupp_2017_4_22.

35. Ягупов В. Критерії та показники діагностування професійної підготовленості офіцерів оперативно-тактичної ланки управління / В. Ягупов, О. Тракалюк // Вісник Національного університету оборони України. – 2021, – Вип. 6. – С. 164–175. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2021_6_21.

36. Ягупов В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу / В. Ягупов. // Проблеми освіти. – 2019. – № 91. – С. 239–245.

Бланк опитувальника
педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти стосовно
визначення їхньої підготовленості до проєктування варіативного
складника змісту повної загальної середньої освіти

Просимо Вас дати максимально відверту й точну відповідь на запитання цієї анкети, що стосуються вивчення стану підготовленості педагогічних працівників до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти (розроблення варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти). Для надання відповіді просимо поставити позначку в квадратику, що розміщено поруч з обраним Вами її варіантом/варіантами. Якщо запитання відкрите, то просимо Вас вписати Вашу відповідь у відведеному для цього рядку. Дуже просимо бути уважними, але не надто довго розмірковувати над Вашою відповіддю.

1. Назва Вашого закладу загальної середньої освіти _____.

2. Ваш педагогічний стаж _____ років.

3. Ваша кваліфікаційна категорія

- а. спеціаліст ☐;
- б. спеціаліст другої категорії ☐;
- в. спеціаліст першої категорії ☐;
- г. спеціаліст вищої категорії ☐.

4. Ваше педагогічне звання

- а. старший вчитель ☐;
- б. вчитель-методист ☐;
- в. не маю педагогічного звання ☐.

5. Ваша посада в закладі загальної середньої освіти

- а. директор/заступник директора ☐;
- б. учитель ☐;
- в. педагог-організатор ☐;
- д. соціальний педагог ☐;
- г. інша посада педагогічного працівника ☐.

6. Якщо Ви вчитель-предметник, то основу Вашого педагогічного навантаження становить

- Захист України ☐;
- українська мова та пов'язані з нею курси ☐;
- іноземна мова та пов'язані з нею курси ☐;
- історія України та пов'язані з нею курси ☐;
- математика та пов'язані з нею курси ☐;
- інформатика та пов'язані з нею курси ☐;
- фізика та пов'язані з нею курси ☐;
- хімія та пов'язані з нею курси ☐.

біологія та пов'язані з нею курси ☐;
географія та пов'язані з нею курси ☐;
інше ☐.

7. Вкажіть, скільки років Ви викладаєте цей навчальний предмет/курс ____

8. Найбільше годин із Вашого педагогічного навантаження припадає на
1–4 класи ☐;
5–9 класи ☐;
10–11 класи ☐.

9. Чи є Ви класним керівником?

так ☐;
ні, але була(був) ним раніше ☐;
ні ☐.

10. Чи справедливо стверджувати, що Ви ставитеся до процесу і результатів педагогічного проєктування як до професійної цінності (засобів, необхідних Вам для успішної професійної педагогічної діяльності)?

а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

11. Чи можна стверджувати, що Ви ставитеся до процесу і результатів проєктування змісту повної загальної середньої освіти як до професійної цінності?

а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

12. Чи можна стверджувати, що у Вас сформувалося ціннісне ставлення щодо запитів до змісту повної загальної середньої освіти з боку учнівства та батьків учнів (Ви схильні вислуховувати їх, вивчати, брати до уваги, відстоювати)?

а. так (завжди цікавлюся і враховую) ☐;
б. більшою мірою так (у випадку наявності можливості) ☐;
в. меншою мірою так (іноді, за наполегливим зверненням) ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

13. Чи можна стверджувати, що у Вас сформувалося ціннісне ставлення щодо запитів до змісту повної загальної середньої освіти з боку представників територіальної громади/регіону (зокрема роботодавців) (Ви схильні вислуховувати їх, вивчати, брати до уваги, відстоювати)?

- а. так (завжди цікавлюся і беру до уваги) ☐;
- б. більшою мірою так (за можливості вислуховую і беру до уваги) ☐;
- в. меншою мірою так (іноді, за наполегливої вимоги) ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

14. Чи можна стверджувати, що Ви ставитеся до варіативності (варіантності) змісту і засобів освіти як до професійної цінності?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

15. Чи можна стверджувати, що у Вас сформувалося ціннісне ставлення до варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти як джерела реалізації освітніх запитів здобувачів освіти й представників територіальної громади/регіону?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

16. Чи вмотивовані Ви до участі у визначенні запитів учнівства і представників територіальної громади/регіону до змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

17. Чи прагнете Ви брати участь у проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.

- г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

18. Чи прагнете Ви брати участь у розробленні освітньої програми свого закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу)?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

19. Чи прагнете Ви брати участь у конструюванні варіативного складника освітньої програми свого закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу)?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

20. Чи хотіли б Ви брати участь у реалізації в освітньому процесі Вашої школи спеціально сконструйованого варіативного складника її освітньої програми, який би розроблявся на основі запитів учасників освітнього процесу і представників громади, випереджального відображення вимог суспільства до змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

21. Чи зацікавлені Ви брати участь у розробленні/впровадженні в освітньому процесі модельних навчальних/навчальних програм інтегрованих курсів, елективних курсів?

- а. так (кількох, у тому числі міжгалузевих) ☐;
б. більшою мірою так (кількох, але виключно галузевих) ☐;
в. меншою мірою так (лише щодо окремого курсу) ☐;
д. ні (інтерес відсутній) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

22. Чи прагнете Ви поглиблювати рівень своєї підготовленості до участі в проєктуванні варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так ☐;

- б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

23. Чи можна стверджувати, що Ви комунікабельна особистість, яка легко знаходить спільну мову з іншими людьми?

- а. так (майже завжди) ☐;
б. більшою мірою так (у більшості ситуацій) ☐;
в. меншою мірою так (в окремих ситуаціях) ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

24. Чи можна стверджувати, що Ви толерантна особистість, спроможна вислухати й зрозуміти точку зору іншої людини, яка може не співпадати з Вашою?

- а. так (майже завжди) ☐;
б. більшою мірою так (у більшості ситуацій) ☐;
в. меншою мірою так (в окремих ситуаціях) ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

25. Чи можна стверджувати, що Вам притаманна демократичність, Ви застосовуєте демократичні процедури (наприклад, голосування) для вирішення спірних питань в освітньому процесі?

- а. так (майже завжди) ☐;
б. більшою мірою так (у більшості ситуацій) ☐;
в. меншою мірою так (в окремих ситуаціях) ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

26. Чи володієте Ви достатніми знаннями про рівневу структуру змісту повної середньої загальної освіти?

- а. так (володію достатніми знаннями) ☐;
б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
д. ні (не володію) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

27. Чи відомо Вам про переваги варіативності (варіантності) змісту освіти, значення такої варіативності для диференціації та індивідуалізації процесу здобуття освіти?

- а. так (глибоко обізнаний) ☐;

- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
д. ні (невідомо) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

28. Чи відомі Вам характеристики варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так (глибоко обізнаний) ☐;
б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
д. ні (невідомо) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

29. Чи можна стверджувати, що у Вас наявні знання про процес і засоби педагогічного проєктування?

- а. так (грунтовні знання) ☐;
б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
д. ні (відсутні) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

30. Чи можна стверджувати, що у Вас наявні знання про проєктування варіативного складника змісту повної середньої загальної освіти?

- а. так (грунтовні знання) ☐;
б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
д. ні (відсутні) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

31. Чи можна стверджувати, що у Вас наявні знання про нормативно-правові акти, які визначають порядок проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти, права й обов'язки учасників цього процесу, вимоги до оформлення/затвердження його результатів?

- а. так (грунтовні знання) ☐;
б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
д. ні (відсутні) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

32. Чи володієте Ви знаннями про процес конструювання варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу)?

- а. так (грунтовні знання) ☐;
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
- д. ні (відсутні) ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

33. Чи наявні у Вас знання про методику проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так (грунтовні знання) ☐;
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
- д. ні (відсутні) ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

34. Чи знаєте Ви методи й засоби збору та опрацювання даних про освітні запити до змісту повної загальної середньої освіти з боку учнівства, інших учасників освітнього процесу, представників територіальної громади/роботодавців?

- а. так (глибоко обізнаний) ☐;
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
- д. ні (невідомі) ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

35. Чи відомі Вам цифрові технології, які можуть застосовуватися в процесі проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так (глибоко обізнаний) ☐;
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
- д. ні (невідомі) ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

36. Чи знаєте Ви порядок вибору і впровадження інтегрованого/елективного курсу?

- а. так (грунтовні знання) ☐;
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
- д. ні (невідомо) ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

37. Чи знаєте Ви вимоги до розроблення та затвердження навчальних програм курсів за вибором?

- а. так (глибоко обізнаний) ☐;
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐;
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐;
- д. ні (невідомо) ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

38. Чи знаєте Ви про основні принципи, завдання і зміст роботи в команді?

- а. так (грунтовні знання) ☐.
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐.
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐.
- д. ні (відсутні) ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

39. Чи володієте Ви знаннями про основні шляхи попередження/вирішення конфліктів?

- а. так (грунтовні знання) ☐.
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐.
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐.
- д. ні (відсутні) ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

40. Чи відомі Вам процедури обговорення спірних питань, організації переговорів задля вироблення компромісного рішення?

- а. так (глибоко обізнаний) ☐.
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐.
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐.
- д. ні (невідомо) ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

41. Чи відомі Вам шляхи поглиблення рівня Вашої підготовленості до проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так (глибоко обізнаний) ☐.
- б. більшою мірою так (володію базовими знаннями) ☐.
- в. меншою мірою так (володію лише окремими знаннями) ☐.
- д. ні (невідомі) ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

42. Чи можна стверджувати, що Вам зрозумілі освітні запити представників учнівства/учасників освітнього процесу до змісту певної освітньої галузі/галузей державного стандарту, курси з якої Ви викладаєте?

- а. так (повністю розумію) ☐.

- б. більшою мірою так (можу зрозуміти основні запити) ☐;
в. меншою мірою так (можу зрозуміти окремі запити) ☐;
д. ні (не розумію) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

43. Чи можна стверджувати, що Вам зрозумілі освітні запити представників громадськості й роботодавців до змісту освітньої галузі/галузей державного стандарту, курси з якої Ви викладаєте?

- а. так (повністю розумію) ☐;
б. більшою мірою так (можу зрозуміти основні запити) ☐;
в. меншою мірою так (можу зрозуміти окремі запити) ☐;
д. ні (не розумію) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

44. Чи вважаєте Ви, що спроможні критично осмислити зміст освітньої галузі/галузей, курси з якої Ви викладаєте, визначити його недоліки, невідповідність освітнім запитам учнівства?

- а. так (повністю спроможний) ☐;
б. більшою мірою так (у більшості ситуацій) ☐;
в. меншою мірою так (лише в окремих ситуаціях) ☐;
д. ні (не маю такої спроможності) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

45. Чи вважаєте Ви, що спроможні творчо осмислити запити учасників освітнього процесу й громадськості до певної освітньої галузі/галузей, курси з якої Ви викладаєте, концептуалізувати їх у пропозиціях до поглибленого вивчення курсів/предметів, впровадження інтегрованих/елективних курсів, оптимізації змістового наповнення профілів навчання?

- а. так (повністю спроможний) ☐;
б. більшою мірою так (у більшості ситуацій) ☐;
в. меншою мірою так (лише в окремих ситуаціях) ☐;
д. ні (не маю такої спроможності) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

46. Чи зможете Ви критично проаналізувати запити учасників освітнього процесу та представників громадськості (встановити їх раціональність) до змісту певної освітньої галузі/галузей, курси з якої Ви викладаєте?

- а. так (повністю спроможний) ☐;
б. більшою мірою так (у більшості ситуацій) ☐;
в. меншою мірою так (лише в окремих ситуаціях) ☐;
д. ні (не маю такої спроможності) ☐.

- г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

47. Чи переконані Ви в необхідності толерантного ставлення до точок зору інших осіб?

- а. так (глибоко переконаний) ☐;
б. більшою мірою так (переконаний, що це важливо) ☐;
в. меншою мірою так (лише за наявності можливостей) ☐;
д. ні (не маю таких переконань) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

48. Чи переконані Ви в необхідності публічного обговорення й демократичного вибору варіативного складника освітньої програми Вашого закладу загальної середньої освіти (його структурного підрозділу)?

- а. так (глибоко переконаний) ☐;
б. більшою мірою так (переконаний, що це важливо) ☐;
в. меншою мірою так (лише за наявності можливості) ☐;
д. ні (не маю таких переконань) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

49. Чи можна стверджувати, що у Вас сформовані комунікативні навички?

- а. так (повністю сформовані) ☐;
б. більшою мірою так (в основному сформовані) ☐;
в. меншою мірою так (недостатньо сформовані) ☐;
д. ні (не сформовані) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

50. Чи можна стверджувати, що у Вас сформоване вміння працювати в команді, зокрема команді проєкту?

- а. так (повністю сформоване) ☐;
б. більшою мірою так (в основному сформоване) ☐;
в. меншою мірою так (недостатньо сформоване) ☐;
д. ні (не сформоване) ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

51. Чи маєте Ви досвід участі в розробленні освітніх проєктів?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

52. Чи маєте Ви досвід участі в реалізації освітніх проєктів?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

53. Чи володієте Ви вміннями проєктної діяльності (розроблення і реалізації проєктів)?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

54. Чи володієте Ви вмінням створювати інструменти (анкети) для опитування учасників освітнього процесу?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

55. Чи володієте Ви вмінням організовувати проведення опитування серед учасників освітнього процесу?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

56. Чи володієте Ви вмінням здійснювати статистичну обробку даних опитування у табличних редакторах (Microsoft Excel, Google Sheets)?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

57. Чи маєте Ви досвід вивчення директивних документів, що регулюють зміст повної загальної середньої освіти (нормативно-правові акти, державні стандарти і типові освітні програми за рівнями повної загальної середньої освіти, модельні навчальні програми предметів/курсів)?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

58. Чи володієте Ви вмінням і навичками критичного аналізу змісту повної загальної середньої освіти (за освітньою галуззю/галуззями певного рівня)?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

59. Чи маєте Ви досвід участі в розробленні освітньої програми закладу загальної середньої освіти (або освітньої програми його структурного підрозділу)?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

60. Чи маєте Ви досвід написання (одноосібно або у співавторстві) підручників, навчальних посібників, іншої навчальної та навчально-методичної літератури?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

61. Чи маєте Ви досвід конструювання і затвердження навчальних програм курсів за вибором учнівства?

- а. так ☐;
- б. більшою мірою так ☐;
- в. меншою мірою так ☐;
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐;
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

62. Чи володієте Ви вмінням збирати та аналізувати дані щодо запитів учасників освітнього процесу до змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так ☐;

- б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

63. Чи володієте Ви вмінням збирати та аналізувати дані щодо запитів до змісту повної загальної середньої освіти від представників місцевих органів влади, освітніх громадських організацій і роботодавців?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

64. Чи маєте Ви досвід орієнтування учнівства та батьків учнів щодо вибору напряму допрофільної підготовки та профілю навчання?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

65. Чи маєте Ви досвід спілкування з представниками батьків, місцевих органів влади, освітніх громадських організацій, роботодавців стосовно змісту повної загальної середньої освіти?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

66. Чи володієте Ви вмінням толерантно (без оцінювання) вислуховувати різні точки зору?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐;
д. ні ☐.
г. не маю відповіді ☐;
е. не зрозумів(ла) питання ☐.

67. Чи володієте Ви навичками модерування дискусії?

- а. так ☐;
б. більшою мірою так ☐;
в. меншою мірою так ☐.

- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

68. Чи володієте Ви вміннями вирішення конфліктних ситуацій?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

69. Чи маєте Ви досвід організації перемовин між учасниками освітнього процесу?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

70. Чи володієте Ви вмінням застосовувати демократичні процедури на рівні учнівського/педагогічного колективів (обговорення, вибори/голосування)?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

71. Чи володієте Ви вмінням організації самоосвіти відповідно до потреб і запитів професійної педагогічної діяльності?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

72. Чи володієте Ви вміннями, необхідними для застосовування сучасних цифрових технологій в освітньому процесі та професійному спілкуванні?

- а. так ☐.
- б. більшою мірою так ☐.
- в. меншою мірою так ☐.
- д. ні ☐.
- г. не маю відповіді ☐.
- е. не зрозумів(ла) питання ☐.

***Дякуємо Вам за відповіді!
Бажаємо всього найкращого!***

виробничо-практичне ВИДАННЯ

Пузіков Дмитро Олегович

**Проектування варіативного складника
змісту повної загальної середньої освіти
в умовах цифровізації суспільства**

практичний посібник

(Електронне видання)

Видавництво «Педагогічна думка»

04053, м. Київ,

вул. Січових Стрільців, 52-а, корп. 2;

тел./факс: (044) 481-38-85

book-xl@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців, виготовників і

розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 3563 від 28.08. 2009 р